

ZUAN PAULO TONNAR*

Mojca Jenko-Uršič, Radovljica

UVOD

Po svoji naravi in zgodovinski usodi je Furlanija, naša zahodna sosedica, zelo sorodna slovenskim deželam. Furlanski prostor je z lahko prehodno pokrajino in rodovitno ravninsko zemljo vabil v vseh zgodovinskih obdobjih najrazličnejša ljudstva, da so se na tem območju ustavljala za krajši ali daljši čas. Le-ta so prispevala k današnji raznoliki etnični strukturi prebivalstva z zelo heterogeno kulturo zgodovino. Seveda pa so k razvoju kulture pripomogli tudi italijanski, nemški in slovenski vplivi, ki so segli v Furlanijo prek njenih meja.

Ta dojemljivost za različne vplive je značilna tudi za slovenske dežele. Tudi Slovenija leži na zelo prehodnem območju med Panonsko nižino in Jadranskim bazenom, čez katerega so potekala vsa pomembna pota iz Zahodne in Srednje Evrope na Balkan in dalje na Bližnji in Srednji Vzhod. Celotno slovensko etnično ozemlje ni bilo od časov Velike Karantanije nikdar enotna politična tvorba. Različne pokrajine so pripadale zdaj temu zdaj onemu gospostvu, ki je bilo orientirano zdaj zahodnjaško zdaj severnjaško. Kljub različni politični pripadnosti pa so bile slovenske pokrajine še vedno dovolj povezane, da so se lahko med seboj kulturno bogatile in s tem izoblikovale samosvojo, le za naš prostor značilno umetnost, ki je bila v posameznih obdobjih tako močna, da je s svojimi vplivi segla tudi prek naših etničnih meja. Njene pobude so naletele na rodovitna tla predvsem v deželah, kjer so vladale podobne socialne, gospodarske in kulturne razmere; v naši neposredni bližini velja omeniti predvsem južno sosedo Istro, na zahodu pa Furlanijo.

Vse to pove, da sta Slovenija in Furlanija v kulturnem pogledu vplivali druga na drugo. Če na hitro preletimo vplive na umetnostnem področju v poznem srednjem veku, so poglobljena značilnost 14. stoletja furlanski vplivi na slovensko stensko slikarstvo.¹ V 15. stoletju, zlasti v drugi polovici, imamo opraviti z nasprotnim pojavom, saj naši stavbeniki (Andrej iz Loke z delavnico) in slikarji (suško-bodeško-prileška

* Prispevek je nastal leta 1982 kot diplomska naloga na Oddelku za umetnostno zgodovino Filozofske fakultete v Ljubljani (opomba uredništva).

¹ Cf. France Stelè: *Gotsko stensko slikarstvo* (Ars Sloveniae), Ljubljana 1972, p. XI (od tod citirano Stelè: *Gotsko stensko slikarstvo*, 1972).

skupina)² uspešno delujejo na furlanskem območju, in sicer v Beneški Sloveniji.³ V obeh primerih je šlo za enosmerno vplivanje. V prvi polovici 16. stoletja pa se pojavita dva slikarja freskanta, prvi Furlan, drugi Slovenec, ki delujeta nekaj časa v domovini prvega, nekaj časa v domovini drugega; pojavita se tudi sočasno na istem območju in skoraj lahko rečemo, da sta si bila tekmeča v dobrem pomenu besede, saj najdemo v njunih delih obojestranske vplive. Druži ju razmeroma ljudska poteza čopiča, oba se še trdno oklepata poznogotske tradicije, vendar znata prisluhnuti tudi renesančnim novostim, ki se kažejo najizraziteje v oblikovanju naslikanega prostora in številnih nadrobnostih.

Omenimo najprej kranjskega slikarja Jerneja iz Loke, dokumentiranega med leti 1522 in 1536.⁴ Njegov obsežni opus je raztresen po okolici Škofje Loke in širši Gorenjski; od tod se je verjetno na povabilo svojega rojaka iz Loke Klementa Naistotha, tedaj vikarja v Špetru Slovenov, napotil čez Tolminsko v Beneško Slovenijo.⁵ Med potjo se je Jernej ustavil v Straži pri Cerknem, na Policah na Sentviški planoti, v Volarjih, Volčah, Krestenici, Koprivišču ter v Breginjskem kotu, kjer je poslikal cerkvico sv. Helene v Podbeli.⁶ Sočasno se je v kobarški okolici mudil tudi drugi že omenjeni freskant, Furlan po rodu, Zuan Paulo Tonnar, kot se je sam podpisoval. Njegovemu obsežnemu opusu, ki zajema okrog dvajset lokalitet in katerega glavnino najdemo v Furlanski nižini, nekako v trikotniku med Vidmom, Čedadom in Huminom, pripisujemo tudi poslikavo treh prezbiterijev v okolici Kobarida. Gre za že dlje znane stenske slikarije v podružnici sv. Andreja na Svinah in v pokopališki cerkvi sv. Katarine v Borjani, po zadnjem potresu pa pripisujemo njegovemu čopiču tudi nanovo odkrite slikarije v pokopališki cerkvi sv. Križa v Sedlu v Breginjskem kotu.

O IMENU ZUANA PAULA TONNARJA

Eden od problemov, na katere naleti raziskovalec Tonnarjevega življenja in dela, je nedvomno vprašanje njegovega imena. Umetnika najdemo v literaturi pod najrazličnejšimi imeni, pri čemer prevladuje različica *Gian Paolo Thanner*. V naslednjih vrsticah bom poskusila utemeljiti svojo varianto imena.

² Suško-bodeško-prileška skupina posreduje nazaj na zahod v osrednjem slovenskem prostoru predelane furlanske vplive.

³ Cf. Emilijan Cevc, Stavbar Andrej in Jernej iz Loke v Beneški Sloveniji, *Loški razgledi*, VII, 1960, pp. 96–97 (od tod citirano Cevc, LR, VII, 1960) ter France Stelè: *Slikarstvo v Sloveniji od 12. do srede 16. stoletja*, Ljubljana 1969, p. 114 (od tod citirano Stelè: *Slikarstvo v Sloveniji od 12. do srede 16. stoletja*, 1969).

⁴ Prvič je Jernej iz Loke omenjen pod imenom Jerni v nekih računih leta 1522, z letnico 1536 pa so datirane slikarije pri sv. Luciji v Kravarju.

⁵ Cevc, LR, VII, 1960, p. 101.

⁶ Emilijan Cevc: *Slovenska umetnost*, Ljubljana 1966, p. 75. Jernej iz Loke je verjetno avtor danes slabo ohranjene freske Križanja na zunanjščini podružnice sv. Pavla v Straži na Cerkljanskem. Z večjo gotovostjo k njegovim delom prištevamo freske v Podbeli. Potres leta 1976 je cerkev podrl ter hkrati uničil slikarije, ki žal pred katastrofo niso bile zadostno dokumentirane.

V pisanih virih je ime ponavadi polatinjeno ali poitalijančeno: *Joaimes*; *Giovanni Paolo*, *Gian Paolo*. Le v enem primeru, ko je to ime leta 1520 zapisal don Pecile, najdemo obliko *Zuanne*.⁷ Bolj dosledni so zapisi umetnikovega priimka. Tako ga je že omenjeni don Pecile v letih 1518 in 1519 obravnaval kot *Tonnerja*.⁸ Zelo podobno (*Toner*) je ravnal tudi notar Bartolomeo iz Nimisa ob pisanju listine v zvezi s poslikavo prezbiterija cerkve Santa Madonna delle Pianelle.⁹ Očitno torej sodobniki slikarjevega imena niso zapisovali enotno, zato se lahko zanesljivo opremo na slikarjeve podpise, s katerimi je trikrat signaliral svoja dela. Leta 1509 v *Magredisu* in 1524 v *Laipacu* se je podpisal s polnim imenom in priimkom, ki se glasi: ZUAN PAULO TONAR. Nad črko N je v obeh primerih zapisal tilde, običajno epigrafsko znamenje za manjkajočo dodatno črko N. To razlago potrjuje tudi slikarjev tretji podpis, ki je danes precej zbledel in poškodovan, na slavoločnem loku v cerkvi *San Mauro pri Premariaccu*: JOAN TONNAR.

Giuseppe Marchetti se je v eni svojih študij pomudil tudi ob razvoju in različicah priimka Tonar.¹⁰ Rezultat te razprave pa je bilo poimenovanje slikarja z očetovim priimkom Thanner in poitalijančenima imenoma Gian Paolo. Postavi se nam vprašanje, zakaj bi moral imeti v Furlaniji rojeni slikar, sin nemškega očeta in furlanske matere, ki se je sam vedno podpisoval furlansko, nasilno germaniziran priimek in poitalijančeni imeni. Marchettijevi različici imena so sledili skoraj vsi kasnejši pisci.¹¹ Pri tem ni nihče upošteval umetnikove volje — biti ali vsaj postati Furlan; obenem Tonnar ni povsem zanemaril svojega bavarskega porekla, saj je ravno zato v svojem priimku obdržal podvojeno črko N, ki je lahko le germanski element v razmeroma furlansko zvencem priimku.

Imejmo ga torej za Furlana tudi mi in ga imenujmo *Zuan Paulo Tonnar*.

DOSEDANJE RAZISKAVE

Zuan Paulo Tonnar je umetnik, za katerega se strokovnjaki dolgo niso zanimali. Šele v drugi polovici petdesetih let je začel Giuseppe Marchetti sistematično zbirati podatke o njegovem življenju in delu. Leta 1956 je v treh člankih, objavljenih v časopisih *Quaderni della F. A. C. E.* in *La Vita Cattolica*, predstavil njegova dela. Naslednji dve leti je v reviji *Sot la nape* objavil dve resnejši študiji, v katerih se je natančneje pomudil ob Tonnarjevih življenjskih podatkih in razčlembi njegovega

⁷ Guglielmo Biasutti, *Tagliapietre, falciai, un pittore e... curiosità del Tarcentino nel primo Cinquecento, Ce fastu? — Sot la nape*, 3—4, Udine 1980, p. 12 (od tod citirano Biasutti, *Ce fastu? — Sot la nape*, 3—4, 1980).

⁸ Biasutti, *Ce fastu? — Sot la nape*, 3—4, 1980, pp. 10, 12.

⁹ Tarcisio Venuti: *Chiesette votive da Tarcento a Cividale*, Udine 1977, p. 74 (od tod citirano Venuti: *Chiesette votive da Tarcento a Cividale*, 1977).

¹⁰ Giuseppe Marchetti, *Gian Paolo Thanner pittore e intagliatore in Friuli, Sot la nape*, IX/4, Udine 1957, p. 5 (od tod citirano Marchetti, *Sot la nape*, IX/4, 1957).

¹¹ Med slovenskimi pisci France Stelè imenu Gian Paolo Thanner doda v oklepaju »tudi Tonar«. Emilijan Cevc namesto Gian zapiše Zuan. Najbolj natančen pa je pri zapisu imena v svojem *Leksikonu Luc Menaše*: »Thanner, Gian (Zuan) Paolo, tudi Tonar«.

dela. Umetnika nam je predstavil kot slikarja in rezbarja poznogotske tradicije. Naslednja razprava, posvečena našemu umetniku, je nastala čez dvajset let. Alberto Rizzi je leta 1978 objavil, zopet v *Sot la nape*, članek o Tonnarjevih delih, uničenih in nanovo odkritih ob potresu leta 1976.

Seveda ne moremo mimo avtorjev, ki so v širše zasnovanih študijah objavili tudi arhivske podatke o Tonnarjevem življenju. Druge omembe o našem umetniku, in sicer ponavljanje Marchettijevih izsledkov, pa zasledimo v splošnih pregledih furlanske in slovenske umetnosti in najrazličnejših poskusih topografij. Ime Zuana Paula je zašlo tudi v slovenske leksikone.

ZNANI PODATKI O ZUANU PAULU TONNARJU IN NJEGOVEMU NASLEDSTVU

- 1499 — umre Leonardo Thanner v hiši svojega sina Zuana Paula, slikarja in rezbarja, ki je bil poročen s Tarcentinko Caterino, hčerjo Bernardina del Ponte, ter si s tem pridobil domicil v Tarcentu.¹²
- 1501 — živi in dela v Čedadu, sin Leonarda, slikar.¹³
- 1509 — podpiše s polnim imenom in priimkom ter umetniškim znamenjem freske v Magredisu.¹⁴
- 1518 — (2. november), slikar iz Čedada, prebivalec Tarcenta.¹⁵
- 1519 — (1. marec), prebivalec Tarcenta, sin Leonarda.¹⁶
- 1520 — (18. januar), slikar iz Tarcenta; naročilo oskrbnikov cerkve SS. Gervasio e Protasio iz Nimisa za tabelno sliko.¹⁷
- 1522 — naročilo oskrbnikov cerkve iz Adorgnana za kip sv. Florijana.¹⁸
- 1524 — podpiše s polnim imenom in priimkom in umetniškim znamenjem freske v Laipaccu.¹⁹
- 1534 — da zazidati okno na južni steni prezbiterja cerkve Santa Maddonna delle Pianelle pri Nimisu ob pripravah na poslikavo cerkve.²⁰

¹² Giacomo Baldissera: *Cittadini illustri e benemeriti di Tarcento*, Gemona 1934, p. 38 (od tod citirano Baldissera: *Cittadini illustri e benemeriti di Tarcento*, 1934).

¹³ Vincenzo Joppi: *Contributo quarto ed ultimo alla storia dell'arte nel Friuli ed alla vita dei pittori, intagliatori, scultori, architetti ed orefici friulani dal XIV al XVIII secolo*, Venezia 1894, p. 15 (od tod citirano Joppi: *Contributo quattro ed ultimo alla storia dell'arte nel Friuli*, 1894).

¹⁴ V. Katalog.

¹⁵ Biasutti, *Ce fastu?* — *Sot la nape*, 3—4, 1980, p. 10.

¹⁶ *Ib.*, loc. cit.

¹⁷ *Ib.*, loc. cit.

¹⁸ Marchetti, *Sot la nape*, IX/4, 1957, p. 12.

¹⁹ V. Katalog.

²⁰ Venuti: *Chiesette votive da Tarcento a Cividale*, 1977, p. 74, citat: 1534, 26. april — »Magister Joannes Tonar promisit dictis gubernatoribus ecclesie Sancte Marie Nove de Nimis... facere in dicta ecclesia... passioneve domini nostri Jesu Christi in qua continentur historiae tres: in prima

- 1535 — z umetniškim znamenjem signira poslikavo v Adorphanu.²¹
 1520 — 1580 — živi slikar Francesco Tonero, sin Zuana Paula Tonarja.²²
 1540 — 1610 — živi slikar Zuane Tonar, sin ser Francesca.²³

Ti podatki nam precej skopo govore o Tonnarjevem življenju in delu. Bil je sin rezbarja in freskanta Leonarda Thannerja, ki je prišel okrog sredine 15. stoletja na južno stran Alp z Bavarskega.²⁴ Tonnarjev oče je leta 1465 dokumentiran kot prebivalec Vidma,²⁵ pozneje pa ga najdemo v čedadskih arhivih vse do leta 1499.²⁶ V Čedadu je imel delavnico, v kateri se je izučil tudi sin. Le-to je ob smrti leta 1499 zapustil svojemu sinu, ki se je medtem že oženil in preselil v Tarcento. Notarji si še dvajset let po očetovi smrti niso bili edini glede sinovega porekla, saj ga imenujejo tako »slikar iz Čedada« kot tudi »slikar iz Tarcenta«.

O poklicni dejavnosti našega umetnika ugotovimo, da ni bil le freskant, temveč se je ukvarjal tudi s tabelnim slikarstvom, o čemer zgovorno pričajo v arhivih dokumentirana naročila iz dvajsetih in tridesetih let. Svojega umetnostnega poslanstva se je dovolj dobro zavedal, saj je tri svoja dela tudi signiral.

Zadnje Tonnarjevo dokumentirano delo je nastalo leta 1535; kaj je bilo z umetnikom potem, ni znano. Vemo le, da so za nadaljevanje umetnostne tradicije poskrbeli potomci.

SLIKARJEVO DELO

Med viri smo v prejšnjem poglavju omenili tudi tri datirane in signirane poslikave iz let 1509, 1524 in 1535. To so spomeniki, ki zajemajo časovni razpon petindvajsetih let, ko je bil Zuan Paulo Tonar na vrhu svojih ustvarjalnih moči.

Leta 1509 je Tonar okrasil prezbiterij in slavalok cerkve S. Pietro v *Magredisu*. Na križnorebrastem oboku so upodobljeni štirje evangelisti s svojimi simboli; luneto vzhodne stene prezbiterija krasí Prestol milosti, drugi dve pa sta namenjeni prizoroma iz patronovega življenja. Na osrednjem pasu prezbiterijalnih sten je galerija apostolov, pritličje pa pokrivajo žanrsko predstavljeni meseci. Lok slavaloka

quando portabat cruce[m] cum suis figuris scontinentibus, in secunda ubi erat in cruce cum suis Mariis et latronis pertinentibus, tercia ubi ivit ad limbum ad extraendos patres sanctos... cum hic quod dicit gubernatores... debeant obturare fenestram que est supra magnum altare« — not. Bartolomeo Nimis, fasc. 1531—34, p. 332, A. S. U.

²¹ V. Katalog.

²² Baldissera: *Cittadini illustri e benemeriti di Tarcento*, 1934, p. 38.

²³ *Il.*, loc. cit.

²⁴ *Ib.*, op. cit., p. 36.

²⁵ Joppi: *Contributo quattro ed ultimo alla storia dell'arte nel Friuli*, 1894, p. 66.

²⁶ Cf. *id.*, op. cit., p. 15; Baldissera: *Cittadini illustri e benemeriti di Tarcento*, 1934, pp. 36, 38.

krasijo mučenice, na pilastrih so upodobljeni sv. Rok in sv. Boštjan in dve profani moški figuri. Zahodna slavoločna stena je namenjena večjim prizorom; najpomembnejše je Oznanjenje, nad katerim bedi bog Oče, na spodnji polovici stene so Marija z otrokom, sv. Anton Opat, mož z napisnim trakom in svinja. Rebra so pokrita s suličastimi zelenimi listi, ki jih na določeni razdalji prekinjajo kup rumenega sadja in diagonalno prekrížana rumena trakova. Obočna polja so uokvirjena z borduro v obliki gotskega krogovičja, druge prizore pa obdajajo okviri, ki posnemajo kamen ali kozmatski vzorec.

Naslednjič se je naš freskant na svoje delo podpisal leta 1524, in sicer ob poslikavi apsida in slavoloka cerkve S. Giuseppe v *Laipaccu*. V polkupoli opazimo nekoliko arhaični motiv Kristusa sodnika, okrog katerega so upodobljeni simboli evangelistov. Osrednji pas apsida pokriva galerija apostolov, na pritličnem pasu so naslikane klečeče profane figure. Na slavoločnem loku so mučenice in dva preroka, na južnem pilastru pa je upodobljen ključar. Zahodno slavoločno steno krasi spet Oznanjenje, nad katerim bedi bog Oče; na spodnji polovici stene najdemo Kajново in Ablovo daritev, Marijo z otrokom, sv. Rokom in sv. Boštjanom in sv. Jožefa z otrokom. Posamezni prizori so uokvirjeni s »kozmatško« ornamentiko; mučenice in preroka na loku slavoloka gledajo iz plastično naslikanih kamnitih okvirov; pas polkuple ob slavoloku krasi imitacija marmorja z vdelanimi rombi in medaljoni; notranji rob tega pasu spremlja friz gotskega krogovičja.

Zadnjikrat se srečamo s signiranim Tonnarjevim delom leta 1535. Tedaj so mu naročili dekoracijo prezbiterija in slavoloka cerkve S. Pelagio v *Adorgnanu* pri Tricesimu. Križnorebrasti obok krasijo evangelisti s svojimi simboli. Lunete sten so posvečene Kristusovemu življenju, osrednji pas apostolom, pritličje pa je dekorativno okrašeno. Na slavoločnem loku so mučenice, na severnem pilastru pa profana figura. Zahodna slavoločna stena je razdeljena na več manjših polj. V zgornjih treh so prizori iz pasijona, nato sledi Oznanjenje, spodaj pa je na vsaki strani po en svetnik. Prizori so uokvirjeni s »kozmatškimi« bordurami in frizi gotskega krogovičja; na zahodni slavoločni steni predstavljajo včasih okvire tudi naslikani profilirani zidci ali marmorirani pasovi. Posebnost sta ornamentalni polji pod Oznanjenjem, ki ga krasi umetelno zvita vitica. Vegetabilni motiv opazimo tudi na rebrih, kjer sicer običajne zelene suličaste liste izmenično prekinjajo kup sadja in diagonalno prekrížana trakova. Kot zanimivost naj omenim še ostenji okna na južni strani prezbiterija; poslikava imitira marmor, med njegovimi okrasnimi žilami pa najdemo narisane najrazličnejše žanrske motive.

Kot smo videli, ostaja ogrodje Tonnarjevega ikonografskega programa vseskozi tradicionalno gotsko. Čeprav smo že v prvi polovici 16. stoletja, so na oboku evangelisti, na osrednjem pasu sten galerija apostolov, na zahodni slavoločni steni pa Oznanjenje. Takšna shema poslikave prezbiterija ima zamatke že v romanskem slikarstvu; bistvo njene organizacije na oboku je *Maestas Domini*, pod njim pa apostoli, ki sprva niso bili obvezni. Zgodovinski razvoj je prinesel več različic. Ena od njih je naš kranjski prezbiterij, ki je doživel svoj vrh v 15. stoletju.

Odmaknjene dežele so težko in počasi sprejemale ikonografske novice, ki jih je prinašal čas. Podoben primer je Furlanija in tudi Zuan Paulo Tonnar ni nikakršna izjema. S tako ikonografsko shemo so se ukvarjali vsi njegovi sodobniki in tudi sloviti Pordenone. Na stenah prezbiterija so zmeraj apostoli, poleg evangelistov in njihovih simbolov so na oboku pogosto še cerkveni očetje; le-ti so včasih upodobljeni tudi namesto evangelistov. Vsem tem figuram se nemalokrat pridružijo še angeli. Kakšen je prizor, je odvisno od slikarjevega šolanja oziroma njegove orientiranosti. Ikonografija našega freskanta kaže, da je bil pravi predstavnik vzhodnoalpskega umetnostnega prostora. V njem so se mešali tako južni kot severni elementi, kar je značilno za celotno Furlanijo.

Ikonografska analiza nam je pokazala, da se je Zuan Paulo Tonnar ukvarjal s tradicionalnim načinom poslikave. Kaj pa nam pove formalna analiza?

Če podrobneje pogledamo spomenike v Magredisu, Laipaccu in Adorgnanu, opazimo, da je bil Tonnar v bistvu severnjak. To tudi ni čudno, saj ga je tako vzgajal oče, ki mu je dajal prve nauke za prihodnji poklic. Zuan Paulo ni postavljaj figur na oboku v naslikane okvire, kar je bilo značilno za celotni severnoitalijanski prostor, temveč jih je pod severnjaškim vplivom pustil lebdeti. Prizore je uokvirjal z imitacijo »kozmateškega ornamenta« ali z marmoriranimi pasovi, kakršne so upodabljali slikarji z juga. Spoprijel se je tudi z borduro gotskega krogovičja, ki jo vidimo zlasti na Tirolskem in Koroškem.²⁷ Nazadnje omenimo še ornament poslikave reber ali manjših polj z umetelno zvito vitico; v tem primeru imamo spet opraviti z elementom, značilnim za sever.

Figure so precej mogočne, vendar ne debelušne. Polne postave so odete v halje, ki padajo v slapovih paralelnih gub; ogrnjene so s plašči, ki sledijo življenju materiala. Figure so polne energije in imajo zanimive fiziognomije. Obrazni tipi so široki, a ovalni, s poudarjenimi, velikimi očmi in izrazitimi ličnicami; posebno pri slikanju angelskih glav je slikar upošteval lepotni kanon časa. Tonnar si je za posamezno svetniško figuro izoblikoval poseben tip, ki se v drugih primerih ponavlja z majhnimi variacijami. Posvetne figure, ki nastopajo v sveto-pisemskih prizorih, so bogato modno oblečene, figure na profanih prizorih pa so odete v preprosta sodobna oblačila.

Posamezne figure ali figuralni prizori so postavljeni v realne prostore. Izjema so le figure na oboku. V krajini najdemo Poklon kraljev ali Poklicanje sv. Petra in sv. Andreja. Slikar je skušal biti čimbolj realističen. Kot zanimivost omenimo primera s Poklicanja: slikar je želel predstaviti prosojnost vode — na stiku kopnega in jezera je viden prod; ribiško mrežo, ki je spuščena v vodo, vidimo v celoti. V detajlih se torej kaže tolikšna stopnja realizma kot na primer že petinšestdeset let prej pri istoimenskem prizoru Konrada Witz. Je imel Tonnar morda predlogo ali pa je prišel do takega izražanja z opazovanjem?

²⁷ Ksenija Rozman, Delavnica mojstra bohinjskega prezbiterija, ZUZ, n. v., X, 1973, p. 10.

V obeh omenjenih prizorih se je slikar opiral na svetopisemska pričevanja. Njegov smisel za krajino se je sprostil v Magredisu. Na vzhodni steni prezbiterja so sicer naslikani apostoli pod arkadami, za katerimi se odpira pogled v mehko valovito krajino, ki spominja na resnično furlansko okolico. Tonnar je imel torej izostreno oko za opazovanje in smisel za naravne lepote; ker pa je imel naročnike iz nižjih slojev prebivalstva, se ni mogel sprostiti ob slikanju panoram. Zato je izrabil vsako priložnost, da je naslikal nekaj gričev, drevo ali jato ptic; to opazimo na primer na zemeljski krogli Kristusa sodnika v Laipaccu.

Oznanjenje je naš slikar postavil v arhitekturno okolje. V Magredisu sta angel in Marija upodobljena v perspektivično pravilno naslikanih prostorih z ravnima stropoma, v katera gledamo skozi naslikana slavo-loka. V Laipaccu ju je postavil v kubično delujoči stavbi, ki spominjata na gledališko kuliserijo. Prostor z Marijo je opremljen s pohištvom, skozi odprto okno se ponuja pogled v krajino. V Adorgnanu si slikar pri arhitekturnem okolju Oznanjenja ni dal veliko dela. Problem prostora je rešil z ravnim kasetiranim stropom.

Pomudimo se še pri galeriji apostolov. Svetniške figure so postavljene pod arkadne loke ali prednje. Le-ti so tako v Magredisu kot v Laipaccu težji od onih v Adorgnanu. Tonnar se ni zadovoljil le s prvim planom. V Magredisu je figure postavil pod arkadne loke, za katerimi je rahlo odmaknjen zid, prek katerega se vidi nebo; v Laipaccu stoje apostoli pred arkadami, za katerimi je zid, čezenj pa se zazremo v modrino neba; v Adorgnanu stoje svetniške figure pred zidom, za katerim vidimo arkade in skoznje nebo. Slikar se je sicer potrudil, da bi prikazal čim globlji prostor, vendar je bil pri tem precej nespreten. Podobno lahko trdimo tudi za perspektivo. Arkade so navadno naslikane na treh, med seboj pravokotnih stenah, pri čemer je izjema apsida v Laipaccu. Normalno bi bilo, da se gledalec postavi na točko nekoliko pred oltarno mizo, tako da njegov pogled zaobjame celoten prezbiterij in vidi perspektivično pravilno naslikane arkade. Tonnarju se je to posrečilo samo enkrat, in sicer leta 1509 v Magredisu. Zakaj svojih izkušenj ni uporabil tudi v Adorgnanu, kjer je enak tip prezbiterja, ni jasno. Pri San Pelagiu imamo namreč dve stojiščni točki: ena je pred oltarno mizo, odkoder vidimo pravilno arkade na severni steni, druga pa je pred severno steno, tako da imamo pravilen pogled na drugi dve. V Laipaccu se je moral slikar spoprijeti s polkrožno steno apsida. Naloga je bila zanj pretežka, saj je naslikal arkade ne glede na krivino — kot bi bila stena ravna, mi pa bi stali na njenem začetku.

Zuan Paulo Tonnar je imel smisel tudi za profano motiviko. V dveh naših primerih je izrabil v ta namen pritličje prezbiterja. Leta 1509 je upodobil najznačilnejša opravila v posameznih mesecih. Februar predstavljajo pustne šeme ob plesu, junij pa žanjice. Leta 1524 je pritlični pas apsida namenjen več klečečim figuram, katerih obrazi izdajajo realistične, če ne celo portretne poteze. Nad glavo vsakega »portretiranca« lahko preberemo tudi njegovo ime. Leta 1535 pa se žanrski motivi skrivajo na marmoriranih ostenjih oken; med okrasnimi žilami vidimo narisano raco, košaro sadja, raka, profil človeške glave.

Kakor je v celotni ikonografski shemi viden vpliv gotske preteklosti, tako posamezni elementi, kot so voluminoznost figure, lepota obrazov, poskusi s perspektivo, zanimanje za realistično krajino in smisel za žanr, govore o novem renesančnem duhu. Ker so bila dela, katerih avtor je Zuan Paulo Tonnar, namenjena nižjim slojem, renesančne novosti niso mogle prevladati. Renesansa se je rojevala v visokih krogih, na dvorih, od tod do preprostega človeka pa je vodila dolga pot. Najprej je moralo priti do spremembe v mišljenju in šele nato do spremembe forme.

Kolorit Zuan Paula Tonnarja je precej skromen. Njegova paleta premore le temnordeče, zelene, oker in modre odtenke. Oblikovanje figure in prostora je prikazano v duhu plastičnega realizma. Tega je slikar lahko dosegel le s pomočjo barvne modelacije in senčenja. Ponekod pa pri figurah kljub vsemu ne moremo spregledati precej ostro začrtanih silhuet; s poudarjenimi obrisi se srečujemo pri golih delih teles, dosledno pa pri upodabljanju profanih figur.

V sklop omenjenih datiranih in signiranih Tonnarjevih poslikav sodi tudi okras prezbiterija cerkve *Santa Madonna delle Pianelle pri Nimisu*. Žal se slikarija ni ohranila, saj so cerkveno poslopje iz druge polovice 15. stoletja v 18. stoletju popolnoma predelali. Virom se moramo zahvaliti, da vemo, kako so bile stene prezbiterija poslikane. Notar Bartolomeo je 26. aprila 1534 zapisal, da je Zuan Paulo Tonnar naslikal tri prizore iz pasijona, in sicer Nošenje križa, Križanje in Kristusa v predpeklju, za kar je dal zazidati okno v steni za glavnim oltarjem.²⁸

Ni dvoma, da je Tonnarjeva tudi poslikava nekdanjega prezbiterija v zaselku *San Mauro pri Premariaccu*, kar izpričuje že močno obledeli slikarjev podpis. Freske so delno še pod beležem. Našega freskanta nam razkrivajo v nekoliko drugačni luči, kot smo ga poznali doslej.

Na križnorebrastem oboku so to pot prvič naslikani cerkveni očetje, ki jim delajo družbo simboli evangelistov: angel sv. Gregorju, lev. sv. Hieronimu, orel sv. Avguštinu in vol sv. Ambrožu. Skozi vrhnjo plast beleža reber proseva vegetabilni ornament. V vzhodni luneti je Prestol milosti, v severni Pohod in poklon kraljev, v južni pa prizor iz patronovega življenja. Galerija apostolov se kaže izpod beleža le fragmentarno; apostoli stoje pod polkrožnimi arkadami. Ohranjena je še poslikava slavoločnega loka, kjer vidimo mučenice.

Viri nam torej poročajo o petih Tonnarjevih poslikavah, od katerih pa si danes lahko ogledamo samo še štiri. Na področju med Nadižo in Terom in v kobariški okolici je veliko prezbiterijev, katerih dekoracije izdajajo značilnosti našega slikarja. Ikonografsko ponavljajo tradicionalno shemo, na katero smo že opozorili, formalno pa značilnosti podpisanih poslikav Zuana Paula. Večina spomenikov na furlanski strani se nahaja v trikotniku med Čedadom, Vidmom in Huminom. najjužnejši pol predstavlja poleg *San Maura pri Premariaccu* prezbiterij v *Camino di Buttrio*, ki nosi letnico 1533. Največjo koncentracijo opazimo jugovzhodno od Tricesima. Poleg omenjenih poslikav v *Magredisu*, *Laipaccu* in *Adorgnanu* je tu še votivna stenska slikarija v *Reani del Rojale*, tabelna slika v *Ribisu* in danes slabo ohranjena dekoracija

²⁸ Venuti: Chiesette votive da Tarcento a Cividale, 1977, p. 74.

prezbiterija v *Primulaccu*. V ta sklop bi lahko šteli tudi obok nekdanjega prezbiterija cerkve S. Silvestro v *Racchiusu*, kjer je Giacomo Baldissera še prebral letnico 1518.²⁹ Nad Nimisom v *Ramandolu* je naslikal votivni freski z letnico 1534, kot jo je še lahko prebral Giuseppe Marchetti.³⁰ Skrajna severna točka, kjer najdemo dela Zuana Paula Tonnarja, je cerkev na gradu v *Artegna*. Tu nam je slikar zapustil poslikan obok prezbiterija in nišo v severni steni ladje. Ostal nam je še kobariški kot. Tonnarjev čopič izdajajo poslikave treh prezbiterijev, in sicer na *Svinah*, v *Borjani* in *Sedlu*.

Vsak izmed nesigniranih spomenikov ima nekaj značilnosti dela Zuana Paula. Slikar je ponavljal nekatere formalne posebnosti: rebra, poslikana s suličastimi listi, ki jih izmenično prekinjata kup sadja in diagonalno prekržana trakova (Magredis, Adorgnano, Racchiuso, Camino di Buttrio); »kozmatški ornament« in imitacijo kamna (Magredis, Laipacco, Adorgnano, Primulacco, Camino di Buttrio, Svino, Borjana, Sedlo); najrazličnejše žanrske motive med okrasnimi žilami marmoriranih površin (Magredis, Adorgnano, Svino); mandorlo z izmeničnimi ravnimi in valovitimi žarki (Magredis, Laipacco, Ramandolo, Svino, Borjana); polje z umetelno zavito vitico (Laipacco, Artegna); kovinsko delujoči vegetabilni ornament na rebrih (San Mauro di Premariacco, Artegna); kroglo z monohromno naslikano krajino v božjih rokah (Laipacco, Borjana); realistično delujočo krajino (Magredis, Ribis); izrazito realistične poteze na obrazih (Magredis, Laipacco, Artegna); zelene površine z obrobo belih oblakov (Magredis, San Mauro di Premariacco, Artegna, Camino di Buttrio, Svino); gobaste oblake (Magredis, Adorgnano, Racchiuso, Borjana). Kot vemo, si je naš slikar izoblikoval tudi nekakšne značilne tipe za posamezne figure (sv. Peter v Magredisu, Laipaccu, Adorgnanu, Ribisu, San Mauru di Premariacco, na *Svinah*; sv. Gregor v San Mauru di Premariacco, Primulaccu, na *Svinah*, v *Borjani*, *Racchiusu*, *Artegna*; sv. Boštjan v Magredisu, Laipaccu, Adorgnanu, Reani del Rojale, Primulaccu). Po domišljiji se sicer ni odlikoval, saj najdemo identične prizore ali enako zaporedje apostolov na različnih krajih (Poklicanje sv. Petra in sv. Andreja v Magredisu in na *Svinah*; Poklon kraljev v San Mauru di Premariacco, Adorgnanu, Artegna in na *Svinah*; apostoli v Adorgnanu in na *Svinah*).

Na vseh štirinajstih navedenih spomenikih, ki so se ohranili do danes, se srečamo z značilnim Tonnarjevim slikarstvom. Figure so v vseh primerih lepo raščene, imajo okarakterizirane obraze. Slikar s težavo upodablja prostor, a se potrudi s perspektivo in globino. Ikono-grafska shema je tradicionalna, modelacija barvna. Figure imajo trdne obrise, ki so izraziti zlasti pri razgaljenih delih telesa (roke, noge). Kolorit je v vseh primerih enak, saj prevladujejo temnordeča, zelena, oker in modra. Lahko trdimo, da so ta dela prišla izpod čopiča Zuana Paula Tonnarja.

Včasih nam je slikar sporočil letnico nastanka slikarij, v več kot polovici primerov pa tega podatka ni moč zaslediti. Kje se je Tonnarjeva umetniška pot začela, ne vemo. Prvo datirano delo je poslikava

²⁹ Marchetti, *Sot la nape*, IX/4, 1957, p. 13.

³⁰ *Ib.*, op. cit., p. 12.

prezbiterija v Magredisu. Le-ta izdaja že tolikšno virtuoznost, da je kaj malo verjetno, da bi bilo to njegovo prvo delo.

Kot vemo, je Tonnarjeva delavnica delovala že od osemdesetih let 15. stoletja v Čedadu. Tu je nekaj časa ostala tudi po Leonardovi smrti, ko jo je prevzel mladi sin — slikar. Nedaleč od domnevnega rojstnega kraja Zuana Paula leži zaselek *San Mauro pri Premariaccu*. V nekdanjem prezbiteriju, ki rabi danes za stransko kapelo, so slabše ohranjene slikarije, katerih avtor je JOAN(NES)... TONNAR, kot se je sam podpisal. Da je to eno njegovih zgodnejših del, nam potrjuje prizor Pohoda in poklona kraljev, kar je bilo v modi že več kot pred pol stoletja; tudi smisel pri našem freskantu še ni bil tako razvit, saj apostoli stojijo pod arkadami. Eden izmed dokazov, da je poslikava v San Mauru eno njegovih zgodnejših del, izdaja tudi podpis: ime je polatinil, priimek pa je zapisal z dvojnimi N, kar je podobnejše očetovemu priimku. Po vsem povedanem bi lahko to Tonnarjevo delo postavili v začetek njegovega ustvarjanja, nekako v prva leta 16. stoletja.³¹

Eno zgodnejših del je tudi leta 1509 poslikan prezbiterij v *Magredisu*. Apostoli spet stojijo pod arkadami. Zanimivost tega spomenika pa je krajinsko ozadje na zadnji steni.

S podobnim primerom se srečamo tudi pri tabelni sliki iz *Ribisa*. Obakrat je slikar zvesto posnemal značilnosti furlanske okolice. Menim, da bi tudi nastanek tabelne slike lahko postavili v čas okoli leta 1510.

Nedaleč od Ribisa najdemo votivni freski v jugovzhodnem kotu ladje v *Reani del Rojale*. Tonnar se je tu ustavil vsekakor po poslikavi prezbiterija v Magredisu. Naslikal je Marijo z otrokom na prestolu ter sv. Roka in sv. Boštjana. Zavetnika proti kugi ne stojita več pod arkadami; Zuan Paulo ju je pomaknil rahlo naprej, za arkade pa je postavil zid. Te slikarije bi lahko postavili v čas prve polovice drugega desetletja 16. stoletja.

Naslednjič najdemo Tonnarjevo stensko dekoracijo šele leta 1518, in sicer v *Racchiusu*. Žal je odkrit le obok in slabo ohranjena zahodna slavoločna stena nekdanjega prezbiterija; tako skoraj ne moremo govoriti o značilnostih ali novostih tega Tonnarjevega obdobja, saj se napredek pri njem kaže predvsem pri podajaju prostora, kar je najbolj opazno pri galeriji apostolov. Te freske pa vsekakor odlikujeta mehka modelacija in uporaba senčenja.

Isto značilnost opazimo tudi pri zelo poškodovani poslikavi prezbiterija v *Sedlu* v Breginjskem kotu. Morda vtis mehke zmotno sugerira precej načeta slikarska površina. Kot je mogoče razbrati iz ohranjenih fragmentov, so apostoli stali že precej suvereno pred arkadami. Zanimiva je tudi kuliserija, v katero je postavljena Marija iz Oznanjenja; prostor za Marijo je prek okna povezan s krajino.

Naš umetnik je verjetno v istem času poslikal še druga dva spomenika v kobariški okolici, saj je malo verjetno, da bi ga večkrat vodila

³¹ Mario Brozzi v svojem članku (*Pittori a Cividale nei secoli XIII—XVI. Ce fastu?*, LVIII, I, 1982, pp. 43—74) omenja tudi našega mojstra. Med leti 1506 in 1508 naj bi poslikal cerkvico S. Biagio v *Borgo Brossana*. Žal avtor izvora virov ne navaja natančno.

pot čez beneško hribovje. Žal je v *Borjani* ohranjen le poslikan obok. Gledalec postane pozoren na zemeljsko kroglo, ki jo drži v rokah bog Oče; na njej je naslikanih nekaj gričev in drevo. Pri dekoraciji tega prezbiterja se je Tonnarju verjetno mudilo, ali pa je hkrati delal na več objektih; na to misel nas navajajo angeli na vzhodnem sklepu oboka in kerubi na obočnih kapah. Njihove glave so netonnarjevske; so podolgovate in imajo neizrazite majhne oči; senčenje je nežno, povsem drugačno kot pri Tonnarju. Na splošno se kolorit razlikuje, saj vse barve na podobah te verjetno pomočnikove roke delujejo bolj mlečno. Morda bi nam kaj zanimivega povedale slikarije s sten, ki so danes pod beležem.

Tonnarjev čopič pa izdaja spet poslikava prezbiterja na *Svinah*. Tu so upodobljena šahasta tla, katerih pa tako kot v Ribisu slikar ni znal pravilno prikazati. Opozoriti moramo tudi na dekoracijo marmoriranih površin; med okrasnimi žilami najdemo žanrske motive. Zametke teh »skritih«[»] prizorov lahko zasledimo že v Magredisu (niši s kadilnico in obrednim posodjem). Omembe vreden je tudi prizor Poklicanja sv. Petra in sv. Andreja; do giba natančno je slikar ponovil kompozicijo iz Magredisa. Verjetna je domneva, da je imel Tonnar predloge.

Naš freskant se je moral nato vrniti v Furlanijo. V *Laipaccu* je z njegovim podpisom in letnico 1524 označena poslikava apside. Zopet vidimo naslikano zemeljsko kroglo v božjih rokah in kulisasto delujočo arhitekturo Oznanjenja; iz prostora z Marijo nas oko zopet vodi skozi okno v krajino.

Ali je našega umetnika nato pot zanesla v *Primulacco*? Slabo ohranjena slikarija sicer razkriva Tonnarjeve značilnosti, težko pa bi se spuščali v nadrobne analize. Apostoli stoje pred arkadami, prizor iz legende sv. Miklavža pa je postavljen v prostor z arhitekturno kuliso v ozadju, v katerega gledamo skozi širok arkadni lok. Podobno je Zuan Paulo obravnaval globino tudi pri Mariji z otrokom na prestolu na zahodni slavooločni steni v *Laipaccu*. Te slikarije so morda nastale v drugi polovici tretjega desetletja 16. stoletja.

Ostal nam je še en nedatiran spomenik, precej severneje od drugih, v *Artegni*. Do danes se nam je ohranila poslikava treh polj križno-rebrasto obokanega prezbiterja in niše v severni steni ladje. Obočna polja nam rabijo kot ikonografski in kompozicijski dokument, saj je slikarije »obnovil«[»] nevesč restavrator. Nedotaknjeno Tonnarjevo delo pa je nedavno odkrita dekoracija niše.

Leta 1533 je Zuana Paula poklicna pot vodila daleč na jug. V *Caminu di Buttrio* si danes lahko ogledamo obok prezbiterja.

Naslednje leto je naš umetnik datiran v *Nimis*, ob poslikavi prezbiterja cerkve Santa Madonna delle Pianelle.

Z letnico 1534 je bila datirana tudi votivna slika v *Ramandolu* nad Nimisom, ki izdaja Tonnarjev čopič.

Zadnje signirano in datirano delo je poslikava prezbiterja in slavołoka v *Adorgnanu*. Ikonografija je značilna, slikar pa se je pomudil ob problemu prostora. Ozadje galerije apostolov je precej zapletel, želenega globinskega učinka pa ni dosegel. To pot je za apostole postavil zid, čez katerega se vidijo arkadni loki. Prostor za figurami je kljub želji po poglobitvi ostal stisnjen. Zanimiv je tudi prizor Poklona

kraljev. Najbolj mikaven je sv. Jožef, ki varuje plamen sveče, ki jo drži v roki. Figure so postavljene podobno kot na istoimenskem pri-zoru na Svinah, ob katerem smo že opozorili na marmorirane površine s »skritimi« žanrskimi motivi; te opazimo tudi v Adorgnanu. Omenimo tudi dekorativni polji z umetelno zavito vitico na zahodni slavoločni steni, ki smo ju zasledili že v Artegna, in sicer v niši. Motiv je nedvomno nastal pod severnjaškim vplivom; sprva ga je slikar sramežljivo skrtil na manj pomemben del stene, kmalu zatem pa ga je postavil na eno izmed najbolj reprezentativnih mest celotne poslikave naj-sve-tejšega dela cerkve.

DRUGA V LITERATURI PRIPISANA DELA

Poleg doslej obravnavanih del pripisujejo Zuanu Paulu Tonnarju v literaturi še nekatere spomenike. Dveh žal ni več, saj ju je potres leta 1976 popolnoma uničil. Usoda narave se je znesla nad cerkvico Santa Giuliana v *Sedilisu* in nad cerkvijo Santa Maria la Bella v *Huminu*. Za prvo je Alberto Rizzi zapisal, da daritev Kajna in Abla spominja na ono iz Racchjusa,³² freske iz druge cerkve pa so se ohranile na fotografiji.³³ Tudi o njih je pisal Alberto Rizzi in objavil posnetek gallerije apostolov. Figure so postavljene v polkrožne niše, kar bi bila za našega umetnika novost. Slikarije so precej uničene in težko bi se bilo odločiti za Tonnarjevo avtorstvo, kljub značilno modeliranim obrazom. Vsekakor pa lahko trdimo, da izdajajo te slikarije njegovo tesno bližino.

Ze zelo zgodaj so Tonnarjevemu čopiču pripisovali votivno fresko v cerkvi Sta Eufemia v *Segnaccu*.³⁴ Ta trditev je zelo mikavna, saj je slikarija tudi datirana z letnico 1512. Upodobljena je Marija z otrokom na prestolu, ob straneh pa stojita svetnika. Ob tem spomeniku se najprej lahko zamislimo nad koloritom, saj prevladujejo rjavi toni, ki za našega umetnika niso značilni. Poleg tega je Marija upodobljena zelo nerodno; lahko bi rekli, da je debelušna in naslikana precej plo-skovito. Res je, da freska ni v preveč zavidljivem stanju, vendar bi jo težko pripisali Tonnarjevemu čopiču, posebno če pomislimo na stensko dekoracijo prezbiterija v Magredisu iz leta 1509. Ne smemo

³² Cf. Alberto Rizzi, Novità su Gian Paolo Thanner pittore »popolaresco« del '500 nel Friuli, *Sot la nape*, XXX/3-4, Udine 1978, p. 78 (od tod citirano Rizzi, *Sot la nape*, XXX/3-4, 1978); Italo Dreosto: *La chiesa di S. Pelagio in Adorgnano di Tricesimo*, Udine 1979, p. 25 (od tod citirano Dreosto: *La chiesa di S. Pelagio in Adorgnano di Tricesimo*, 1979).

³³ Cf. Giuseppe Marchetti, Ancora pitture di Gian Paolo Thanner, *Sot la nape*, X/2, Udine 1958, p. 3 (od tod citirano Marchetti, *Sot la nape*, X/2, 1958); Rizzi, *Sot la nape*, XXX/3-4, 1978, p. 77; Dreosto: *La chiesa di S. Pelagio in Adorgnano di Tricesimo*, 1979, p. 24.

³⁴ Cf. Giuseppe Marchetti, Per un piatto di minestra il bravo Maestro Gianpaolo dipingeva, *La Vita Cattolica*, n. 51, 16. dec. 1956, p. 3 (od tod citirano Marchetti, *La Vita Cattolica*, n. 51, 1956); Marchetti, *Sot la nape*, IX/4, 1957, pp. 7, 12; Giuseppe Marchetti: *Le chiesette votive del Friuli*, Udine 1972, p. 74 (od tod citirano Marchetti: *Le chiesette votive del Friuli*, 1972); Venuti: *Chiesette votive da Tarcento a Cividale*, 1977, p. 50; Rizzi, *Sot la nape*, XXX/3-4, 1978, p. 76; Dreosto: *La chiesa di S. Pelagio in Adorgnano di Tricesimo*, 1979, p. 34.

pa izključiti možnosti, da je naša votivna podoba prišla iz Tonnarjeve delavnice.

Tonnarjevo bližino izdajajo tudi slikarije v *Mereto di Tomba*³⁵ in v *Forame d'Attimis*.³⁶ V prvem primeru imamo opraviti s preprosto naslikanim oltarčkom z Janezom Krstnikom in sv. škofom, v drugem pa s fragmentarno ohranjenim prizorom Poklona kraljev. Obakrat se je slikar izražal predvsem z barvo. Kolorit je značilen, modelacija pa malo manj. Morda so to Tonnarjeva najzgodnejša dela ali pa jih je ustvarila roka, ki je zvesto sledila našemu umetniku.

Po koloritu, načinu modeliranja in upodabljanju prostora spominja na slikarske značilnosti Zuana Paula Tonnarja tudi zahodna slavoločna stena v zaselku *Santa Marizza pri Varmu*.³⁷ Spet druga, a sorodna roka je krasila obok prezbiterija iste cerkve. Figure so dolge in ozkih obrazov ter spominjajo na celopostavne angele iz Borjane. Tretja roka pa je poslikala stene prezbiterija. Poklon kraljev s severne lunete spominja na podobne Tonnarjeve kompozicije. Tudi način predstavitve prostora pri galeriji apostolov spominja na rešitve našega freskanta. Povsem drugačna pa je upodobitev samih figur, saj so suhe, ozkih in koščenih obrazov. Tudi kolorit se razlikuje od Tonnarjevega; prevladujejo temni zeleni, rdeči in rjavi toni. Menim, da je poslikava prezbiterija v Santa Marizzi delo rok več slikarjev, ki pa so bili bolj ali manj šolani v Tonnarjevi bližini.

Kakor je potres na eni strani deloval uničujoče, tako se mu imamo zahvaliti tudi za nekatere novosti. V *Vendogliu* so se namreč v zapuščeni cerkvi S. Michele pokazali fragmenti galerije apostolov in mnogofiguralnega Križanja.³⁸ Ohranjena sta apostola pod ravnim kasetiranim stropom. Modelacija figur izdaja tonnarjevske značilnosti, kolorit pa ni karakterističen. Nad tema figurama na zaključni steni prezbiterija je še komaj vidno Križanje. Freska je zelo poškodovana, tako da je težko razbrati same figure.

Podoben prizor vidimo tudi v cerkvi S. Leonardo v *Varianu*.³⁹ Avtor tega Križanja je imel veliko domišljije, saj se je ob slikanju prizora pošteno »razgovoril«. Poleg najrazličnejših svetopisemskih figur je naslikal še slona, dvornega norca idr. Kompozicija je postavljena v krajino, sestavljeno iz zelenih in oker pasov. Figure so bolj narisane kot naslikane, saj vsako omejuje močna linija. Ista roka je upodobila tudi več pasijonskih prizorov na južni steni ladje. Zopet je slikar »risal« in te freske, ki so datirane z letnico 1533, bi lahko označili kot stenske kolorirane risbe.

³⁵ Cf. Marchetti, *Sot la nape*, IX/4, 1957, p. 12.

³⁶ Cf. Venuti: *Chiesette votive da Tarcento a Cividale*, 1977, p. 98.

³⁷ Cf. Marchetti, *Sot la nape*, IX/4, 1957, p. 3; Marchetti: *Le chiesette votive del Friuli*, 1972, p. 211; Rizzi, *Sot la nape*, XXX/3—4, 1978, p. 77; Dreosto: *La chiesa di S. Pelagio in Adornano di Tricesimo*, 1979, p. 24.

³⁸ Cf. Rizzi, *Sot la nape*, XXX/3—4, 1978, pp. 77—79; Dreosto: *La chiesa di S. Pelagio in Adornano di Tricesimo*, 1979, p. 25.

³⁹ Cf. Marchetti, *Sot la nape*, IX/4, 1957, p. 10; Giuseppe Marchetti, *Le chiesette votive di Udine e dintorni*, *Sot la nape*, XIV/4, Udine 1962, p. 25; Marchetti: *Le chiesette votive del Friuli*, 1972, pp. 106, 118; Rizzi, *Sot la nape*, XXX/3—4, 1978, p. 81; Dreosto: *La chiesa di S. Pelagio in Adornano di Tricesimo*, 1979, p. 25.

Podoben način slikanja opazimo še v cerkvi S. Stefano v *Buttriu*⁴⁰, S. Suffragio v *Palazzola dello Stella*⁴¹ in na tabelni sliki, hranjeni v cerkvi S. Urbano v *Ronchisu*.⁴² V vseh treh primerih gre za votivne podobe, in sicer prve iz leta 1533, druge iz 1538 in tretje iz 1547. »Narisane« so togo stoječe svetniške figure, za katerimi obvezno stoji zid. Najbolj elegantna med vsemi postavami je tista iz Buttria, ki predstavlja sv. Mihaela. Lahko trdimo, da je to edini primer, ki spominja na Tonnarja. Menim, da so vse te votivne podobe delo pomočniških rok. Mikavna je misel, da je prišel naš umetnik svoje učence v Buttrio nadzorovat, saj je sam krasil prezbitarij v sosednji vasi Caminu di Buttrio. Ob tem obisku je Zuan Paulo morda prijel tudi za čopič in zarisal silhueto sv. Mihaela, ki izdaja značilno držo tonnarjevskih figur.

Ostali sta nam še dve deli, ki ju literatura pripisuje našemu mojstru. V cerkvi S. Antonio Abate v *Versutti* naj bi Tonnar naslikal votivno podobo Marije s sv. Rokom,⁴³ na *Kontvelu* pa naj bi okrasil prezbitarij.⁴⁴ Če primerjamo ta spomenika med seboj, ne najdemo skupnih črt. Posebnosti pa ni moč najti tudi ob primerjavi s pravimi Tonnarjevimi deli. Tako po modelaciji kot po koloritu ti dve deli izstopata in ju ne moremo uvrstiti niti v opus delavnice Zuana Paula Tonnarja.

SKLEP

Furlansko umetnostno ozračje prve polovice 16. stoletja je bilo razdvojeno. Na eni strani imamo opraviti z »visoko« umetnostjo, ki je dosegla skoraj kvalitetno beneško raven (Pordenone), na drugi strani pa je v istem prostoru delovala vrsta malih umetnikov, ki so s svojimi deli zadovoljevali preprostega človeka. Le-ti so se šolali v lokalnih, v preteklost zazrtih delavnicah; umetnostno pa so živeli v svetu pozno-gotske tradicije. V skupino teh »ljudskih« umetnikov sodi tudi Zuan Paulo Tonnar.

Umetnik je doslej v literaturi znan predvsem kot *Gian Paolo Thanner*. Bil je bavarskega porekla, saj je njegov oče Leonardo Thanner, rezbar in slikar po poklicu, prišel na južno stran Alp sredi 15. stoletja. Rojen je bil že v Furlaniji, v tej deželi je živel in delal. Počutil se je Furlana, kar razberemo iz njegovih podpisov; v Magredisu in Laipaccu razbiramo podpis *Zuan Paulo Tonnar*. Mnenja sem, da je to dovolj močan razlog, da ga tako imenujemo tudi mi.

Zuana Paula Tonnarja viri omenjajo od leta 1499 do leta 1535. Med zapisi najdemo podatke o njegovem življenju in delu. Iz Čedadada se je umetnik po poroki preselil v Tarcento. V dobi svojega delovanja je

⁴⁰ Cf. Marchetti, *Sot la nape*, IX/4, 1957, p. 11; Giuseppe Marchetti, *Le chiesette votive dell'Oltretorre*, *Sot la nape*, XV/2, Udine 1963, p. 42; Marchetti; *Le chiesette votive del Friuli*, 1972, p. 125.

⁴¹ Cf. Marchetti, *Sot la nape*, IX/4, 1957, p. 12; Rizzi, *Sot la nape*, XXX3—4, 1978, p. 77; Dreosto: *La chiesa di S. Pelagio in Adorgnano di Tricesimo*, 1979, p. 24.

⁴² Cf. Venuti: *Chiesette votive da Tarcento a Cividale*, 1977, p. 202.

⁴³ Cf. Marchetti, *Sot la nape*, IX/4, 1957, p. 12.

⁴⁴ Cf. Stelè: *Slikarstvo v Sloveniji od 12. do srede 16. stoletja*, 1969, pp. 113, 122.

LOKACIJE DEL ZUANA PAULA TONNARJA**

Legenda

- Zuan Paulo Tonnar
- Uničena dela
- Druga v literaturi pripisana dela
- V literaturi pripisana, a leta 1976 uničena dela

imel mnogo naročil, tako slikarskih kot tudi rezbarskih. Žal pa danes lahko občudujemo le del njegovega umetniškega opusa. V trinajstih primerih se je uveljavil kot freskant, enkrat pa tudi kot tabelni slikar. Arhivi nam govore o naročilih za več tabelnih slik in rezbarskih del, o katerih danes ne vemo nič.

Kljub okrnjenemu opusu nam ohranjena dela dovolj zgovorno pričajo o Zuanu Paulu — slikarju. Štiri svoja dela je signiral (*San Mauro di Premariacco, Magredis, Laipacco, Adorgnano*), šest pa jih je datiral

** Zahvaljujemo se Tatjani Jenko za pomoč pri izdelavi karte in drugih skic.

(*Magredis* — 1509, *Racchiuso* — 1518, *Laipacco* — 1524, *Camino di Buttrio* — 1533, *Ramandolo* — 1534, *Adorgnano* — 1535). Viri nam sporočajo še o enem Tonnarjevem delu: leta 1534 naj bi Zuan Paulo poslikal tudi prezbiterij v 18. stoletju popolnoma predelane cerkve *Santa Madonna delle Pianelle pri Nimisu*.

Na podlagi ikonografske in formalne analize signiranih in datiranih spomenikov smo našemu umetniku pripisali še nekaj del; časovno smo jih opredelili med leta 1500 in 1535. Nahajajo se med Nadižo in Terom na furlanski strani (*Ribis*, okoli 1510; *Reana del Rojale*, 1510—15; *Primulacco*, 1525—30; *Artegna*, okoli 1530) ter v okolici Kobarida na slovenski (*Sedlo, Borjana in Svino* — poslikave so nastale okoli leta 1520).

Vse spomenike družijo slogovna enotnost. Ikonografsko se je Zuan Paulo Tonnar držal tradicionalnih, gotskih shem. Na oboku prezbiterija najpogosteje vidimo evangeliste s simboli ali cerkvene očete; stene prezbiterija so rezervirane za galerijo apostolov, Kristusovo in patronovo legendo; na zahodni slavoločni steni pa je obvezno Oznanjenje. Takšen sistem poslikave ima začetke v romanskem stenskem slikarstvu; v vzhodnoalpskem prostoru pa je dosegel vrh v 15. stoletju. Shema je bila med preprostimi ljudstvom in slikarji, ki so slikali zanj, tako priljubljena, da se je v Furlaniji obdržala tja do srede 16. stoletja. Medtem ko je bil naš slikar v ikonografskem pogledu zazrt v preteklost, pa je formalno že segal tudi v novi čas. Njegove figure so polne, njihova draperija pada v slapovih paralelnih gub. Prostor upodablja Tonnar s pomočjo več planov in z uporabo barvne modelacije ter senčenja. Napredek je najbolj zaznaven pri prostorskih učinkih. Sprva figuro osvobodi in ji da »dihati«, pozneje pa se pomudi tudi pri ozadju. Arhitekturni ambient naslika v dvajsetih letih že precej pogumno; spoprime se s problemi perspektive in jih tudi bolj ali manj zadovoljivo reši. Zuana Paula pa ne zanima le interier, temveč tudi naravno okolje. Ponekod nas popelje v krajino skozi odprto okno, drugič pa v ozadju skupine figur ustvari mehko bni furlanski pejzaž.

Prve nauke je dobil v severnjaško usmerjeni očetovi delavnici; ker pa je živel v Furlaniji, ki mu je, kot kaže, ugajala, se je moral sprijeti tudi z južnjaškimi posebnostmi. Če se pomudimo le ob ornamentiki, vidimo pri istem spomeniku razdvojenost pri uporabi geometrijskih in vegetabilnih vzorcev. Kot tudi primer nihanja med severom in jugom bi lahko navedli realistične, skoraj portretne poteze obrazov profanih figur in ljubke lepote tipe angelskih glav.

Ob koncu se še enkrat pomudimo ob na našem ozemlju ležečih spomenikih, ki so prišli izpod slikarjevega čopiča. Mislimo seveda na Svino, Borjano in na novo odkrite slikarije v Sedlu.

Zuan Paulo je izhajal iz umetnostnega okolja, kjer so vladale podobne razmere kot na Slovenskem. Po tradicionalni ikonografski shemi in tehniki kot po stalni razpetosti med severom in jugom je ustrezal zahtevam našega človeka prve polovice 16. stoletja. Tako ni čudno, da je Tonnarja pot pripeljala tudi čez beneško hribovje v Brejnjski kot in kobariško okolico.

Naš umetnik je okrasil tri prezbiterije in slavoločne stene. Najbolje je ohranjena poslikava na Svinah, v Borjani danes lahko vidimo le le obok, v Sedlu pa so freske ohranjene fragmentarno. V vseh treh

primerih se je slikar srečal z zvezdnorebrasto obočno shemo. Umetnik — iz Furlanije navajen večjih silkarskih površin, se je moral tu spoprijeti z manjšimi polji. V vsakega je navadno postavil po eno figuro, shematično pa se je po svojih močeh prilagodil kranjskemu prezbitერიju. Kljub zanj novi organizaciji poslikave pa slikarije nazorno izdajajo avtorstvo, in sicer tako po modelaciji figur kot po mnogih drugih formalnih značilnostih in koloritu.

Pri kronološki opredelitvi naših spomenikov smo se odločili za čas okoli leta 1520. Do tega zaključka smo prišli po primerjavi z mnogimi Zuan Paulovimi furlanskimi deli. Najsorodnejša našim freskam je poslikava v Laipaccu, ki je datirana z letnico 1524. To trditev podpiramo z motivom krajine na zemeljski krogli, ki jo v Borjani drži v rokah bog Oče. V našem primeru je le-ta zarisana plaho, medtem ko jo je slikar v Laipaccu razširil in naslikal krepkeje. Sorodnosti najdemo tudi pri kulisasto učinkujoči arhitekturi na Oznanjenju. Ponavlja se motiv odprtega okna s pogledom v krajino, ki je v Sedlu naznačena z enim samcatim drevesom, v Laipaccu pa je naslikan krajinski izsek. Verjetno je Zuan Paulo Tonnar naše spomenike poslikal naenkrat in se na Kobariško ni vračal.

Omeniti moramo tudi, da naš umetnik na Slovensko ni prinesel le nekaj svojih novosti in splošnih furlanskih značilnosti, ampak se je novemu okolju tudi prilagodil. V Sedlu je naslikal angele z Arma Christi, kar je na Kranjskem uveljavljen ikonografski motiv, ki ga v Tonnarjevem opusu ne zasledimo. Prav tako je Zuan Paulo le na Svinah, v Borjani in Sedlu pri dekoraciji draperije apostolov in zastora v pritličju prezbitერიja uporabil patronirani vzorec. Mu je morda patrono posodil Jernej iz Loke, ki se je v približno istem času mudil v Posočju in Breginjskem kotu? Nikakor ne moremo trditi, da sta se mojstra osebno poznala, dosti bolj verjetno pa je, da sta bila oba seznanjena z deli drug drugega. Pri Jerneju namreč opazimo nekatere formalne novosti (marmorirane površine, motiv suličastih listov s kupi sadja na določeni razdalji, mandorla z izmenjujočimi se ravnimi in valovitimi žarki), ki mu jih je verjetno posredoval Zuan Paulo Tonnar.

Vsekakor bi se bilo zelo zanimivo poglobiti tudi v opus Jerneja iz Loke ter v samostojni študiji razjasniti vplive in vprašanje morebitnega poznanstva med Zuan Paulom Tonnarjem in Jernejem iz Loke.

KATALOG

ADORGNANO di Tricesimo

Sl. 19

San Pelagio

poslikava prezbitერიja in slavoloka

1535

sign. in dat.

Obok prezbitერიja

Vzhodno obočno polje (1—2)

Janez Evangelist sedi na nizkem prestolu; pred njim stoji *orel* z razprtimi krili, upodobljen en face. Obema figurama obdajata glavi sija. Evangelist

je oblečen v dolgo haljo in plašč, v rokah pa ima odprto knjigo. Orel drži pod kremplji dolg zvihran trak z nečitljivim napisom v gotici. Celotna skupina je postavljena na okrasno površino, ozadje pa je svetleje rumenkasto. V spodnjih vogalih obočnega polja sta z okvirom ločeni dve trikotni polji, katerih površini posnemata marmor, na njem pa najdemo narisani dve angelski glavici.

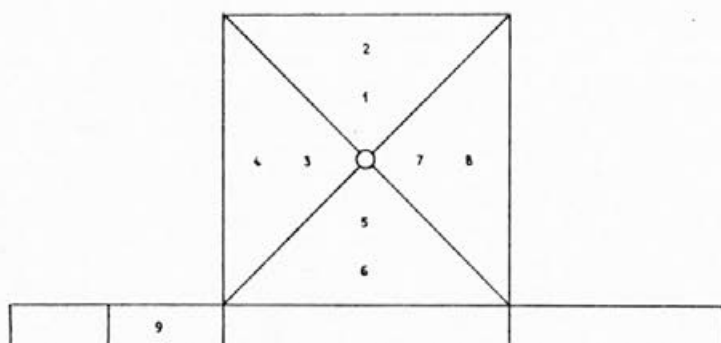
Celotno obočno polje ima enoten okvir. Na mavrično se prelivajoči zeleno-belo-vijolični in rumeno-belo-rdeči podlagi je črna patrona v obliki v kvadrat sestavljenega križa. Ta ornament prekinjajo v določeni razdalji medaljoni in prekrizani beli trakovi.

Enak okvir in polnila spodnjih kotov opazimo tudi pri drugih treh obočnih poljih.

Severno obočno polje (3—4)

Evangelist Marko z nimbom okoli glave sedi in drži pred seboj odprto knjigo; nosi preprosto dolgo haljo, odet pa je v ogrinjalo. Prestol je postavljen na okrasna tla, nad katerimi se za svetnikom dvigajo gobasti oblaki. Ozadje je svetlo rumenkasto. Pred sv. Markom stoji krilati *lev*, katerega glavo krasi avreola. Sprednjo levo tace ima položeno na knjigi z nečitljivim napisom v gotici, obrnjeni proti gledalcu.

Obok prezbiterija in lok slavoloka s nilastroma

- 1 Sv. Janez Evangelist
- 2 Orel
- 3 Sv. Marko
- 4 Lev
- 5 Sv. Luka
- 6 Vol
- 7 Sv. Matej
- 8 Angel
- 9 Profana moška figura

Zahodno obočno polje (5—6)

V tem polju je upodobljen *sv. Luka* s svojim simbolom. Svetnik z nimbom sedi na nizkem prestolu, postavljenem na tla oker barve. Oblečen je v do tal segajočo haljo in ogrnjen s plaščem. V rokah ima odprto knjigo. Krilati *vol* z avreolo stoji pred njim, pod nogami pa ima dolg zavihan trak brez napisa. Figuralna kompozicija je postavljena pred svetlo rumenkasto ozadje.

Južno obočno polje (7—8)

Evangelist Matej sedi na nizkem prestolu. Z levico drži proti sebi obrnjeno odprto knjigo, desno roko pa ima položeno na prsi. Svetnik z avreolo je oblečen v preprosto haljo in odet z ogrinjalom. Pred njim stoji manjši *angel* z nimbom okrog glave. V levici drži proti gledalcu obrnjeno odprto knjigo, z desnico pa kaže na določeno mesto v njej. Napis v knjigi predstavlja nečitljiva gotica. Evangelist je s svojim simbolom postavljen na oker tla, iz katerih se v ozadju dvigajo kopasti oblaki. Ozadje je svetlo rumeno.

Rebra

Poslikana so z zelenimi suličastimi listi. To enotno površino v določeni razdalji izmenoma prekinjata kup rumenega sadja in diagonalno prekrita vijolična trakova.

Stene prezbiterija

Severna luneta (10)

V tem polju je upodobljen *Poklon kraljev*. Na desni strani je hlevček z Marijo, z otrokom in Jožefom, na levi pa kralji s spremstvom. Hlevček je perspektivno pravilno naslikan in je podoben leseni kolibi z lopo. V notranjosti kleči sv. Jožef. Belobrado glavo mu obdaja sij; oblečen je v zeleno haljo ter odet v vijolični plašč. V levici drži svečo, katere plamen varuje z desnico. Na tleh ob svetniku ležita popotna palica ter cula. V lopi kleči Marija, oblečena v temno rumeno prepasano haljo in ogrnjena z dolgim škrlatnim plaščem. Glavo ji krasi avreola. Roki ima sklenjeni k molitvi, pogled pa ima zazrt v otroka. Jezus s križnim nimbom okrog glave leži v plateni košari, povit v pisane plenice. Pogled v košaro je perspektivno nepravilen. Najstarejši kralj kleči pred Marijo. Krono je položil na tla poleg sebe; odet je v kratko, bogato vezeno, prepasano tuniko. V rokah drži darilo. Najmlajši kralj stoji zazrt v dogajanje pred seboj. Oblečen je v kratko, močno nagubano oblačilo s širokimi rokavi; nogavice ima pokončno progaste v dveh barvah. Na glavi ima krono, levo roko je položil na prsi v znak spoštovanja, v desnici pa drži lovski rog. Ostal je še tretji kralj. Postavljen je v ozadje med oba tovariša. Zazrt je v gledalca in kaže z levico navzgor. Na glavi ima turban s krono; oblečen je v dolg širok plašč, okrog vratu pa ima svetel dolg šal. V desni roki drži darilo za otroka. Na skrajnem levem robu lunete je naslikan konj, ki ga pridružuje služabnik z nizko okroglo čepico. Za kralji sta upodobljeni kameli.

Slikar je postavil celotno figuralno kompozicijo na svetla tla v zelenih in oker odtenkih. Ozadje je hribovito in prepadno. Na eni izmed vzpetin stoji grad z velikim okroglim stolpom. Nebo je modro.

Vse tri lunete so enako uokvirjene. Ločni del predstavlja svetla bordura v obliki gotskega krogovičja na temnem ozadju. Spodnji ravni del pa je enak okvirom obočnih polj.

Vzhodna luneta (11)

V osi polkrožnega polja sedi na prestolu s podstavkom užaloščena Marija. Glavo, odeto z nimbom, ima rahlo nagnjeno; roki ima sklenjeni k molitvi. Ogrnjena je v sivo modro ogrinjalno. V naročju ji leži sinovo truplo. Kristus s križnim nimbom okoli glave ima desnico prosto spuščeno, leva roka pa mu počiva ob telesu. Za Marijo stoji lesen križ z rahlo zvihranim tramom. Celota predstavlja monumentalni tip *Pietà*.

Temu prizoru asistirajo štiri figure, na vsaki strani po dve. Levo sta upodobljena *papež* v ornatu, s knjigo v roki in nimbom okrog glave, ter sv. *Florijan* v sodobnem vojaškem oklepu. Svetnik z nimbom drži v levici vihrajočo zastavo, z levico pa zliva iz škafo vodo na miniaturno goreči grad ob svoji desni nogi. Desno od prizora je naslikana *figura v škofovskem oblačilu* s knjigo v rokah in sijem okoli glave. Poleg nje stoji *svetnik* v do gležnjev segajoči halji; odet je v plašč. Glavo mu obdaja nimb. Ob levi nogi stoji njegov atribut — lev. Vse štiri stoječe figure so imele nekdanj pod seboj napisana svoja imena, in sicer v gotski minuskuli. Danes so nekatera težko berljiva, druga pa poškodovana. Pod sv. Florijanom piše

S. FLORIANO, pod papežem S. PALA..., pod škofom S. APOS..., pod svetnikom z levom pa S. DANIEL. Napis zasledimo tudi na tleh pod podstavkom Marijinega prestola; tudi ta je napisan v gotici in ponekod nečitljiv ali uničen; kljub vsemu pa pod levim sprednjim vogalom najdemo značilen slikarjev znak

Celotna figuralna kompozicija je postavljena na zelenkast pas tal, ki se s pomočjo barvne perspektive pogloblja. Figure imajo ravno dovolj prostora; za njimi je raven zid, prek katerega se vidi sinje nebo z gobastimi oblaki.

Južna luneta (12—14)

Južno steno prezbiterija predira pokončno okno. Tako v luneti ni prostora za večji prizor. Celotna površina tega uokvirjenega polja je razdeljena na tri dele, ki so med seboj ločeni z okviri enake vrste kot na spodnjem robu lunete. V srednjem polju je dopasno upodobljena *figura z zvihranim trakom*, na katerem je nečitljiv napis v gotici. Mož, katerega glavo obdaja sij, je postavljen pod polkrožni lok. V krajnih poljih je naslikan po en *angel muzikant*. Upodobljena sta celopostavno in stojita pred naslikanim marmornim zidom. Figurici z nimboma sta oblečeni v kratki tuniki; tista v vzhodnem polju igra na liro da braccio, tista v zahodnem pa na lutnjo. Okvir okenske odprtine zopet predstavlja patroniran vzorec v obliki v kvadrat sestavljenega križa na mavrični podlagi. Ostenja oken krasi imitacija marmorja. Med okrasnimi žilami najdemo narisane najrazličnejše žanrske motive: človeško glavo v profilu, ribo, raka, košaro s sadjem in ptico.

Osrednji pas (15—30)

Srednji del severne in vzhodne stene prezbiterija pokriva *galerija apostolov*; le-ti so razdeljeni v štiri skupine, ki so ločene z enotnimi okviri. Zgornje stranice teh okvirov so identične s spodnjimi stranicami okvirov lunet. Figure so postavljene na ozek pas zelenkastih, v prostor poglobljajočih se tal. Za njimi stoji marmorni zid, katerega zgornji profiliran rob posnema temen kamen. Za zidom so vitke arkade, skozi katere se vidi temno nebo, posuto z zvezdami; postavljene so tako, da poudarjajo apostolske glave z nimbi. Naslikane pa niso za enoten pogled; da vidimo arkade na severni strani perspektivno pravilno, moramo namreč stati pred oltarno mizo. Za pravilen pogled na vzhodne arkade pa se je treba pomakniti pred severno steno prezbiterija. Arkadni loki posnemajo bel kamen, polnila nad slopi pa marmor. Apostolske figure so oblečene v dolge prepasane halje in odete v plašče, v rakah pa držijo svoje značilne attribute. Pred prav takim ozadjem so naslikane tudi svetniške figure na južni strani prezbiterija. To so štirje svetniki, razdeljeni v dva para, levo in desno od okenske odprtine. Na vzhodni strani sta upodobljena *Janez Evangelist* in *menih*, zahodno od okna pa sta naslikana zavetnika proti kugi, *sv. Boštjan* in *sv. Rok*. Boštjanovo razgaljeno telo je razmeroma spretno naslikano. Čeprav ga omejuje še dovolj stroga linija, je modelacija kljub vsemu razmeroma mehka. Sv. Rok je oblečen v kratko romarsko oblačilo in obut v škornje. V desnici drži popotno palico, z desnico pa kaže na rano bolne noge. Arkade za temi štirimi figurami so preračunane za en face pogled izpred severne stene prezbiterija.

Spodnji pas (31)

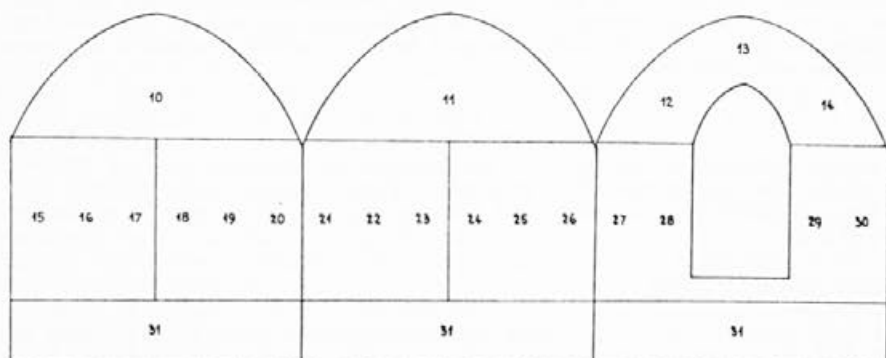
Prtiličje prezbiterija pokriva poslikava v obliki različno širokih in ritmično ponavljajočih se pokončnih pasov v rumeni in rdeče rjavi barvi.

Slavolok

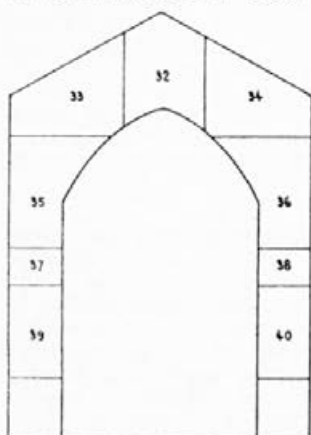
Pilastra (9)

Pod južnim kapitelom je poslikava uničena, pod severnim pa je naslikana celopostavna *profana figura*. Fragmentarno ohranjen mož stoji na perspektivno poglobljajočih se tleh; oblečen je v do kolen segajočo prepasano

Stene prezbiterja

Zahodna slavoločna stena

- 10 Poklon kraljev
- 11 Pietà
- 12 Angel muzikant
- 13 Figura z napisnim trakom
- 14 Angel muzikant
- 15—26 Galerija apostolov
- 27 Sv. Janez Krstnik
- 28 Sv. Daniel
- 29 Sv. Boštjan
- 30 Sv. Rok
- 31 Ornament
- 32 Križanje
- 33 Nošenje križa
- 34 Kristusovo objokovanje
- 35 Angel } Oznanjenje
- 36 Marija }
- 39 Sv. škof
- 37—38 Rastlinski ornament
- 40 Sv. figura z napisnim trakom

tuniko in obut v čevlje. V desni roki drži palico, v levici pa meč. Obrazna partija je skoraj docela uničena; vidno pa je nizko pokrivalo z ozkimi krajci. Slikar je figuro obdelal monohromno.

Zahodna slavoločna stena (32—40)

V zgornjih treh poljih so pasijonski prizori. Na severni strani je *Nošenje križa* z množico ljudi in s trpečim Kristusom v ospredju; na levi je arhitektura, na desni pa krajina. V osrednjem polju je upodobljeno *Križanje*. Lesen križ stoji na Golgoti, zaznamovani z lobanjo. Ob križu stojita na zelenih tleh dve zelo poškodovani figuri. Celoten prizor je postavljen pred svetel raven zid, prek katerega vidimo sinje nebo z gobastimi oblaki. Pod prizorom je napis v gotici: 1535 ADI 7 AGOST LENSIT DI DOMENI MAH... ONAN A FARA FAR... Na južni strani je naslikano *Polaganje v grob*. Okrog Kristusovega trupla je skupina apostolov z Marijo. Na desni strani v ozadju so drevesa, na levi pa se od daleč vidi križ.

Pod temi tremi prizori je upodobljeno *Oznanjenje*. Na severni strani je naslikan angel med tekomo; oblečen je v belo vihrajoče oblačilo. V levici ima lilijo, z desno roko pa pozdravlja. Postavljen je v prostor s perspektivno pravilno naslikanim ravnim lesenim kasetiranim stropom; tla so zelena in se z barvno perspektivo poglabljajo. Na južni strani je upodobljena

klečeča Marija, v prav takem prostoru kot angel. Zgornji del figure je povsem uničen.

Vsak prizor je samostojno uokvirjen. Vsem okvirom je skupna enotna patrona v obliki v kvadrat sestavljenega križa; podlaga pa se spreminja. Pod Oznanjenjem je na vsaki strani po eno dekorativno polje. Južno je slabo ohranjeno, zgornji rob severnega pa krasi profilirana preklada, pod katero se umetelno zvija vitica.

Pod tema dekorativnima poljema sta naslikani danes precej poškodovani svetniški figuri. Na severni strani je upodobljena *postava v škofovskem ornatu*; pod njo je nečitljiv napis v gotici. Na južni strani je naslikana *figura z vihrajóčim napisnim trakom*, ki ima zbledel napis v gotici. Obe svetniški figuri sta postavljeni v polkrožno zaključeni niši.

Literatura

Giuseppe Biasutti, Gli affreschi scoperti nelle chiesa di San Gervasio di Nimis, *Pagine Friulane* XII, n. 6, 26. okt. 1899, p. 89; Giacomo Baldissera: *Cittadini illustri e benemeriti di Tarcento*, Gemona 1934, p. 38; Giuseppe Marchetti, Il pittore del coro di Racchiuso, *Quaderni della F. A. C. E.*, I/1, n. 9, jan. — mar. 1956, p. 3; Giuseppe Marchetti, Per un piatto di minestra il bravo Maestro Giampaolo dipingeva, *La Vita Cattolica*, XXXIV, n. 51, 16. dec. 1956, p. 3; Giuseppe Marchetti, Gian Paolo Thanner pittore e intagliatore in Friuli, *Sot la nape*, IX/4, Udine 1957, pp. 7, 8; Giuseppe Marchetti, Le chiesette votive del Friuli collinare, vicariati foranei di Buia, Tarcento e Tricesimo, *Sot la nape*, XIV/2, Udine 1962, p. 12; Giuseppe Marchetti: *Le chiesette votive del Friuli*, Udine 1973, p. 69; Alberto Rizzi, Novità su Gian Paolo Thanner pittore »popolare« del '500 in Friuli, *Sot la nape*, XXX/3—4, Uine 1978, p. 77; Italo Dreosto: *La chiesa di S. Pelagio in Adornano di Tricesimo*, Udine 1979, pp. 24—29.

ARTEGNA

Sl. 21

San Martino

*poslikava oboka prezbitarija in niše v severni steni ladje
okoli 1530*

sign. in dat. ni

Obok prezbitarija

Vzhodno obočno polje (1)

Uničeno.

Severno obočno polje (2—4)

Slikarije so v tem polju precej poškodovane.

Ozadje je temnomodro in posuto z zvezdami. Celoto uokvirja preprost imitiran kamnit okvir.

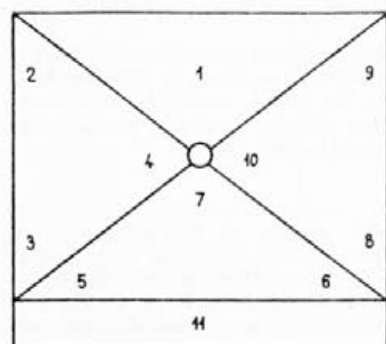
V kotu pri središnjem sklepniku je naslikan *orel z nimbom*. Pod kremplji drži zvihran trak z napisom v latinski majuskuli. V vzhodnem kotu trikotnega polja lahko skoraj samo slutimo *sv. Gregorja*; v nasprotnem kotu je upodobljen evangelist *Matej* z odprto knjigo, obrnjeno proti gledalcu. Odet je v plašč, pod katerim nosi dolgo haljo. Med svetnikom z nimbom in cerkvenim očetom sta naslikani angelski glavici.

Figure v vseh obočnih poljih so postavljene vsaka na svojo zeleno ploskev, obrobljeno z belimi oblaki.

Zahodno obočno polje (5—7)

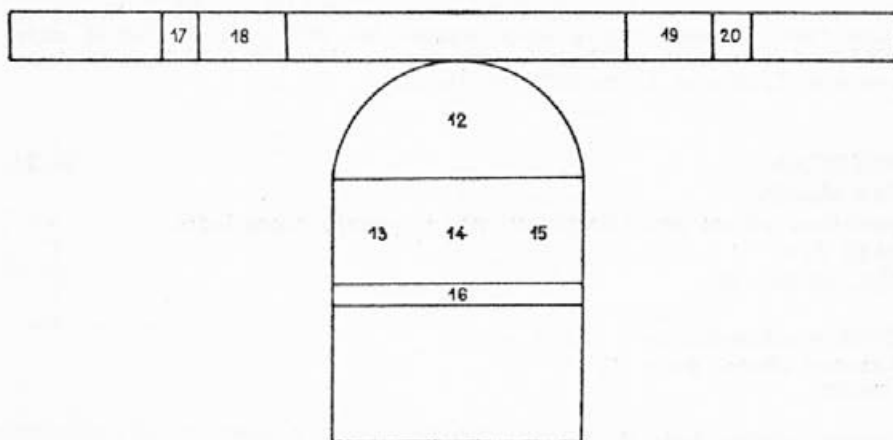
V kotu ob središnjem sklepniku je naslikan *krilati lev z nimbom*; sprednjo desno *Jaco* drži na knjigi, obrnjeni proti gledalcu, na kateri piše MARCV INICIV EVANGELI SICVT SCRITV EST IN ESANA PROFETA. V severnem kotu polja je upodobljen *sv. Marko*. Evangelist drži v desnici zaprto knjigo, levico pa ima dvignjeno v pozi poučevanja; glavo mu obdaja sij. Oblečen je v svetlovijolično dolgo haljo in ogrnjen z rumenim plaščem. Na sredini

Obok prezbiteterija

- 1 Uničeno
- 2 Sv. Gregor
- 3 Angel
- 4 Orel
- 5 Sv. Hieronim
- 6 Sv. Marko
- 7 Lev
- 8 Sv. Ambrož
- 9 Sv. Luka
- 10 Vol
- 11 Fragmenti mučenic
- 12 Poklon kraljev
- 13 Sv. Martin
- 14 Uničeno
- 15 Dve svetniški figuri
- 16 Figure v meniških kutah
- 17 Rastlinski ornament
- 18—19 Figuri z napisnima trakovima
- 20 Rastlinski ornament

Niša v severni steni ladje

polja pred temnomodrim zvezdnatim nebom plavata angelski glavici. V južnem kotu trikotnega polja je naslikan *sv. Hieronim*. Sedi za pisalnim pultom, s katerega visi zvitek. Svetnik z nimbom je oblečen v kardinalsko oblačilo.

Okvir tega obočnega polja je enak okvirom drugih dveh.

Južno obočno polje (8—10)

V zahodnem vogalu sedi za bralnim pultom belobradi *sv. Ambrož* v škofovskem ornatu. Glavo mu krasí nimb. Oblečen je v belo haljo in ognjen z rjavim plaščem. S pulta mu visi zvitek, popisan z velikimi črkami. Nasproti njega v sosednjem vogalu sedi *sv. Luka*. Evangelist je oblečen v rjavo haljo in odet z zelenim ogrinjalom, v levici pa drži knjigo. Glavo mu obdaja nimb. Lukov simbol, krilati *vol*, je naslikan v kotu ob središčnem sklepniku. Zival z nimbom okoli glave ima pod nogami zvihran trak z napisom v latinski majuskuli: SEOVNV MANI FVIT IN DIEBVS ERODIS REGIS IVDE SACERDOS NOMINEM. Med svetnikoma sta na nebu, posutem z zvezdami, naslikani angelski glavici.

Prav take glavice najdemo tudi v spodnjih kotih vseh obočnih polj. Od osrednje kompozicije so ločene z naslikanimi profiliranimi prekladami.

Rebra

Krasi jih stiliziran rastlinski ornament, ki daje kovinski vtis. Podlaga je svetlorumena.

Slavolok

Lok (11)

Na loku slavoloka so fragmentarno ohranjene, dokolensko upodobljene mučenice. Odete so v prepasane halje in ogrnjene v plašče; glave jim krasijo nimbi. Postavljene so v polkrožne niše.

Niša v severni steni ladje

Severna stena (12—16)

V luneti je naslikan *Poklon kraljev*, ki pa je v slabem stanju. Spredaj na levi so klanjajoči se kralji, desno v hlevčku, podobnem zračni uti, pa Marija, Jožef in otrok v pleteni košari. V ozadju vidimo spremstvo kraljev pred zeleno in gorato krajino z vasjo.

Pod Poklonom kraljev je pas s svetniki. Na skrajni levi je *sv. Martin* na konju, sredina je uničena, na desni pa sta svetnika.

Skrajni spodnji rob tega pasu pokriva friz klečečih *figuric v belih meniških kutah*. Nekateri upodobljenci imajo pokrite obraze, tisti z odkritimi pa kažejo na obrazih zelo realistične poteze.

Lok (17—20)

Freske so na tem mestu ohranjene le fragmentarno. Danes vidimo delno uničeni figuri z zvihranima trakovoma. Pod njima je na vsaki strani po eno pravokotno polje, ki ga krasi umetelno zvita vitica. Ob krajeh je okvir z mavrično podlago, ki jo krasi črna patrona v obliki v kvadrat sestavljenega križa v enem primeru ter kompliciranega listnatega križa v drugem.

Literatura

Giuseppe Marchetti, *Il pittore del coro di Racchiuso, Quaderni della F. A. C. E.*, I/1, n. 9, jan.—mar. 1956, p. 3; Giuseppe Marchetti, *Per un piatto di minestra il bravo Maestro Giampaolo dipingeva, La Vita Cattolica*, XXXIV, n. 51, 16. dec. 1956, p. 3; Giuseppe Marchetti, Gian Paolo Thanner pittore e intagliatore in Friuli, *Sot la nape*, IX/4, Udine 1957, p. 9; Giuseppe Marchetti, *Le chiesette votive del Canale e del Friuli prealpino, Sot la nape*, XIV/1, Udine 1962, p. 14; Giuseppe Marchetti: *Le chiesette votive del Friuli*, Udine 1972, p. 55; Alberto Rizzi, *Novità su Gian Paolo Thanner pittore »popolare« del '500 in Friuli, Sot la nape*, XXX/3—4, Udine 1978, pp. 77, 84.

BORJANA pri Kobaridu

Sl. 26

p. c. sv. Katarine

poslikava oboka prezbiterija

okoli 1520

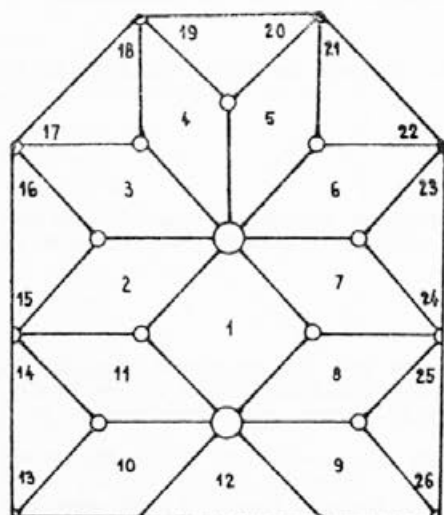
sign. in dat. ni

Prezbiterij

Obok (1—26)

V osrednjem polju zvezdnorebrastega oboka je upodobljena stroga figura *boga Očeta* z avreolo. Odet je v škrlatni plašč, ki ga nosi čez rumeno prepasano haljo. Z desnico blagoslavlja, v levi roki pa drži zemeljsko oblo s križem. Na krogli je v svetli zeleni barvi naslikana valovita krajina z dre-

Obok prezbitarija

- 1 Bog Oče
- 2—7 Angeli muzikantje
- 8 Sv. Gregor
- 9 Sv. Hieronim
- 10 Sv. Avguštin
- 11 Sv. Ambrož
- 12 Angel orant
- 13—16 Glave kerubov

vesom. Bog Oče se dviga iz belega oblaka, rumeno ozadje pa krasijo izmenjajoči se ravni in valoviti žarki. V osi tega obočnega polja je na zahodni strani trikotno polje, v njem je dopasno upodobljen *angel* z močno vzvalovljenim napisnim trakom. Glavo z močno senčenim obrazom mu obdaja sij. Druga polja okoli srednjega so razvrščena v obliki razpotegnjenih delto-idov. V vsakem je naslikana po ena figura, in sicer v zahodnih štirih cerkveni očetje, v šestih vzhodnih pa celopostavni angeli. *Sv. Gregor* v papeškem ornatu sedi za perspektivno nerodno upodobljenim pisalnim pultom, na katerem je odprta knjiga. Glavo mu obdaja sij, z desnico drži gosje pero, levica pa mu počiva na knjigi. Tla so nakazana z zeleno ploskvijo, spodaj obdana z belimi oblaki; tako rešitev najdemo tudi pri drugih treh cerkvenih očetih. *Sv. Hieronim* v kardinalskem oblačilu z rokami gestikulira. Svetnik sedi za perspektivno slabo naslikanim pisalnim pultom. Temnobrazi *sv. Avguštin* je odet v škofovski ornat. Sedi za mizo z bralnim stojalom. Na mizi leži odprta knjiga, v katero svetnik piše. *Sv. Ambrož* v škofovskem oblačilu in z nimbom okrog glave drži v rokah proti gledalcu obrnjeno odprto knjigo. Figure *angelov* so precej dolge in stoje v oblakih. Nežne dekliške obraze obkrožajo nimbi. Oblečeni so v dolge prepasane halje, pod katerimi slutimo po eno nogo pri vsaki figuri. Skrajna vzhodna angela imata roki sklenjeni k molitvi; drugi štirje angeli igrajo na inštrumente, in sicer dva na trobenti, po eden pa na mandolino in violi da braccio.

Vsa obočna polja imajo enaka temnomodra ozadja, ki so obrobljena z dvo-trajnim okvirom v rdeči in beli barvi.

Trikotne obočne kape so razdeljene v dve polovici; v vsaki je naslikana *glava keruba* z nimbom. Ozadja so izmenično zelene in oker barve.

Stene prezbitarija

Pod beležem prezbitarijskih sten se menda skrivajo slikarje istege avtorja.⁴⁵

Lok in pilastra slavaloka

Poslikava slavaločne odprtine posnema inkrustiran raznobarven kamen v rožnati, zeleni in rumeni barvi z značilnimi medaljoni in senčenjem.

⁴⁵ Cene Avguštin, Breginjski kot, VS IV. Ljubljana 1951—1952, p. 30.

Literatura

Cene Avguštin, Breginjski kot, VS, IV, Ljubljana 1951—1952, p. 30; Giuseppe Marchetti, Ancora pitture di Gian Paolo Thanner, *Sot la nape*, X/2, Udine 1958, p. 2; France Stelè: *Umetnost v Primorju*, Ljubljana 1960, p. 84; Ksenija Rozman: *Stensko slikarstvo od 15. do srede 17. stoletja na Slovenskem. Problem prostora*, doktorska disertacija, Ljubljana 1964, p. 43 (tipkopis); France Stelè, Slikarstvo v Sloveniji v XVI. in XVII. stoletju, *ZUZ*, n. v., VII, 1965, p. 206; Emilijan Cevc: *Slovenska umetnost*, Ljubljana 1966, p. 75; *Krajevni leksikon Slovenije*, I, Ljubljana 1968, p. 397; France Stelè: *Slikarstvo v Sloveniji od 12. do srede 16. stoletja*, Ljubljana 1969, pp. 113, 148; Luc Menaše: *Evropski umetnostno zgodovinski leksikon*, Ljubljana 1971 (v. Borjana); France Stelè: *Gotsko stensko slikarstvo*, *Ars Sloveniae*, Ljubljana 1972, p. XXI; Primož Kuret: *Glasbeni instrumenti na srednjeveških freskah na Slovenskem*, Ljubljana 1973, pp. 83, 86; Jure Mikuž, Slikarstvo hrvaške skupine v 16. stoletju na Slovenskem, *ZUZ*, n. v., X, 1973, p. 21; Alberto Rizzi, Novità su Gian Paolo Thanner pittore »popolaresco« del '500 in Friuli, *Sot la nape*, XXX/3—4, Udine 1978, p. 77; Italo Dreosto: *La chiesa di S. Pelagio in Adornano di Tricesimo*, Udine 1979, p. 24.

CAMINO di Buttrio

Sl. 23

San Giacomo

poslikava oboka prezbiterija

in votivna freska v jugovzhodnem kotu ladje

1533

sign. ni, dat. je

Obok prezbiterija

Vzhodno obočno polje (1—2)

V južnem kotu polja je upodobljen sv. Gregor. Sedi v gotskem stolu, odet v bogato vezen plašč; glavo, pokrito s tiaro, mu obdaja nimb. Pred seboj ima perspektivično šibko naslikan pisalni pult; z njega visi zvitek, na katerem piše svetnik z gosjim peresom. V severnem kotu polja je upodobljena celopostavna *angelska figura*. Simbol evangelista Mateja je oblečen v dolgo haljo in odet v precej razgibani plašč; pod draperijo slutimo nekoliko nerodno upodobljeno angelovo nogo. Glavo mu krasi avreola, v rokah pa drži odprto knjigo z napisom v gotici.

Vsaka figura na tem in drugih treh bočnih poljih je postavljena na velik zelen oblak z belo obrobo. Ozadje vseh štirih polj je temno modro in posuto z zvezdami. Vsako je obrobjeno z zeleno-belo-vijoličnim ali rdeče-belo-rumenim pasom na beli podlagi; pasove, okrašene s patrono v obliki v kvadrat sestavljenega križa, prekinjajo medaljoni in beli diagonalno prekrizani trakovi. Enake bordure krasi tudi ostenja oken, tako v prezbiteriju kot v ladji.

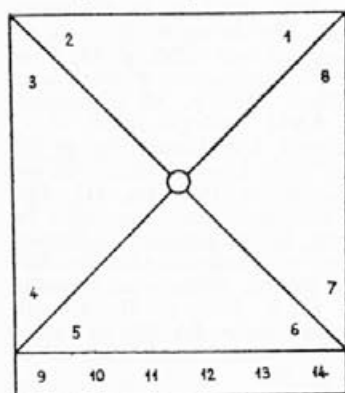
Severno obočno polje (3—4)

V vzhodnem kotu polja sedi sv. Hieronim. Odet je v kardinalske oblečilo in pokrivalo; izza glave se kaže avreola. Pred cerkvenim očetom stoji pisalni pult, na katerem je bralno stojalo z odprto knjigo z napisom v gotici; z desno roko kaže vanjo, v levici pa drži drugo. Spodnji del je nekakšna omara; tu je slikar upodobil iluzionistični pogled v njeno notranjost z razmetanimi knjigami. Pod odprtino z dvokrilnimi vratci je obešen listek z napisom. V nasprotnem kotu obočnega polja je naslikan grozljiv krilati lev s sijem okrog glave; pod sprednjo levo taco ima odprto knjigo z napisom v gotici.

Vzhodno območno polje (5—6)

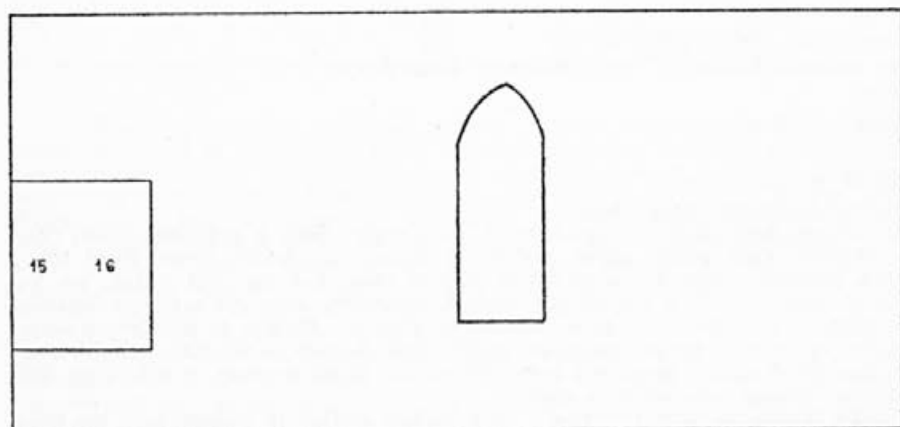
V severnem kotu polja je naslikan sv. Ambrož. Belobradi svetnik z nimbom, odet v bogato škofovsko opravo, drži v levici odprto knjigo, desnico pa ima rahlo dvignjeno. Pred njim je na pisalni pult položena še ena odprta knjiga. Nasproti cerkvenemu očetu stoji krilati vol; pod nogami ima zvit napisni trak (gotica), okrog glave pa sij.

Obok prezbiterijskega in lok slavoloka

- 1 Sv. Gregor
- 2 Angel
- 3 Sv. Hieronim
- 4 Lev
- 5 Sv. Ambrož
- 6 Vol
- 7 Sv. Avguštín
- 8 Orel
- 9 Mučenec
- 10—13 Mučenice
- 14 Sv. škof
- 15 Sv. Boštjan
- 16 Sv. Rok

Južna stena ladje

Južno obočno polje (7—8)

Temnobrada figura *sv. Avguščina* se sklanja nad pisalni pult z odprto knjigo, v katero piše z gosjim peresom. Cerkevni oče z avreolo je odet v škofovsko oblačilo. V nasprotnem, vzhodnem kotu tega obočnega polja je upodobljen *orel*, ki drži v krempljih in kljunu zvihran napisni trak (gotica), nad glavo pa mu plava sij.

Rebra

Poslikana so z zelenimi suličastimi listi, ki jih v določeni razdalji izmenoma prekinjata kup rumenega sadja in diagonalno prekržana vilolična trakova.

Slavolok

Lok (9—14)

Na loku slavoloka je upodobljenih šest svetniških figur z nimbi, in sicer štiri *mučenice* med *sv. škofom* in *mučencem*. Svetnice s svojimi atributi v rokah so upodobljene dopasno. Postavljene so v polkrožne, iluzionistično naslikane polkrožne niše. Oblečene so v preproste halje in odete v ogrinjala. Pod svetnicami je na vsaki strani še ena celopostavna svetniška figura. Tako kot škof je tudi mučenec postavljen v nišo s polkrožnim zaključkom zgoraj. Pod obema figurama sta bila nekdanj napisa v gotici, ki pa sta zbledela; pod škofom je od napisa ostala še slabo čitljiva *letnica 1533*.

Ladja

Južna stena (15—16)

V jugovzhodnem kotu ladje sta v realistično naslikanem kamnitem profiliranem okviru upodobljena sv. Rok in sv. Boštjan. Glavi zavetnikov proti kugi obdajata nimba. Sv. Rok je odet v kratko romarsko oblačilo in kaže na rano; Boštjanovo razgaljeno telo pa je dokaj mehko, barvno modelirano.

Literatura

Giuseppe Marchetti, Per un piatto di minestra il bravo Maestro Giampolo dipingeva, *La Vita Cattolica*, XXXIV, n. 51, 16. dec. 1956, p. 3; Giuseppe Marchetti, Gian Paolo Thanner pittore e intagliatore in Friuli, *Sot la nape*, IX/4, Udine 1957, p. 8; Giuseppe Marchetti, Le chiesette votive dell'Oltretorre, *Sot la nape*, XV/2, Udine 1963, p. 8; Giuseppe Marchetti: *Chiesette votive del Friuli*, Udine 1972, p. 126; Alberto Rizzi, Novità su Gian Paolo Thanner pittore »popolaresco« del '500 in Friuli, *Sot la nape*, XXX/3—4, Udine 1978, p. 77.

LAIPACCO di Tricesimo

Sl. 5, 7—10, 22

San Giusepe

poslikava apsida in slavoloka

1524

sign. in dat.

Apsida

Polkupola (1—5)

Na temnomodrem ozadju je naslikan *Kristus* v mandorli z izmenjajočimi se ravnimi in valovitimi žarki. Z desnico blagoslavlja, v levi roki pa drži veliko zemeljsko okroglo s križem. Na obli je v zelenkasti barvi naslikana gričevnata krajina z redkimi drevesi in jato ptic. Sedeči Kristus je oblečen v belo haljo in škrlaten plašč. Zgornji vogal mandorle krasi tri angelske glavice, spodnjega pa ena. Celoto obdajajo simboli evangelistov. Na severni strani sta krilati *lev* in *orel*. Ptič z nimbom lebdi v zraku, v krempljih in kljunu pa drži zvihran trak z napisom v latinski majuskuli: INICIVS TI EVAG β SECVDV IOANE β IN PRICIPIO ERAT VBI BV ET Ψ BVMV. Simbol sv. Marka stoji na tleh umazano zelene barve. Glavo mu obdaja sij, pod sprednjo levo tace pa ima proti gledalcu odprto knjigo z napisom v latinski majuskuli: INIC. VM SANCTI EVAGIELI / SECVDV MARCVM INICIV E. Južno od mandorle sta upodobljena simbola sv. Mateja in sv. Luke. Krilati *vol* z nimbom stoji na takih tleh kot lev. Pod nogami ima zvihran napisni trak: INICIVM SANCTI EVANGIELI SECVDV M LVCHAM F... IN. A. E. TIS REG IVDE SACERDOS NOMINE CAR (latinska majuskula). Dopasno upodobljen *angel* počiva na gobastem oblaku. Odet je v prepasano haljo, glavo pa mu krasi nimb. V rokah drži proti gledalcu obrnjeno knjigo z napisom v latinski majuskuli: INICIV SACTI EVANGELI . SECVDV MATEVM LIBER GIENF RATIO.

Rob polkuple ob slavočni steni krasi širši pas, ki posnema kamen; izmenično ga krasijo medaljoni in romboidna polja; celota daje vtis plastičnosti. Notranji rob med tem »kamnitim« pasom in modro podlago polkuple krasi bordura z vzorcem gotskega krogovičja.

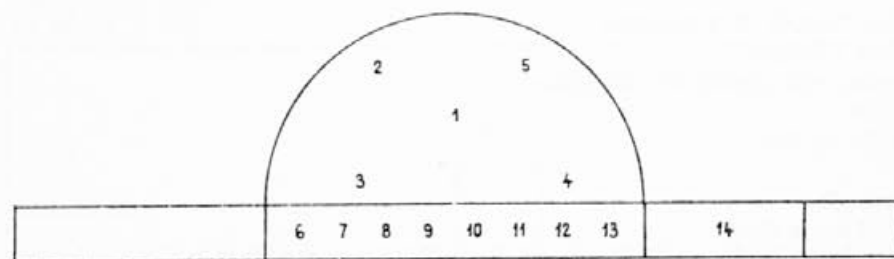
Ostenje (15—26, 27—41)

Osnovni pas apsida je razdeljen v štiri polja. Vsako je uokvirjeno z enotnim okvirom. Na beli podlagi je naslikan rumeno-belo-rdeči pas z črnimi patroniranim vzorcem v obliki v kvadrat sestavljenega križa. Ta barvni pas v določeni razdalji prekinjajo medaljoni in beli diagonalno prekrizani trakovi. V treh poljih je naslikana galerija apostolov, četrtega pa predirata okni; ostenje prvega je slikar okrasil z imitacijo marmorja. Apostoli so razdeljeni v skupine po štiri. Vsaka skupina je postavljena pred arkade, tako da svet-

niške figure zakrivajo slope s profiliranimi, strogo klasicistično oblikovanimi kapiteli, na katerih počivajo arkadni loki. Za arkadami stoji raven zid, prek katerega se vidi temno nebo. Za pogled na arkade ne moremo najti enotnega stojišča. Slikar iluzionistične perspektive arkad v tem primeru ni uspel prilagoditi polkrožnemu prostoru. Namesto tega je uporabil shemo poslikave ravne stene, pri čemer mora opazovalec stati na njenem začetku. Bosi apostoli stoje na poglabljajočih se tleh; oblečeni so v dolge halje in odeti v ogrinjala. V rokah drže svoje karakteristične attribute, glave pa jim krase nimbi.

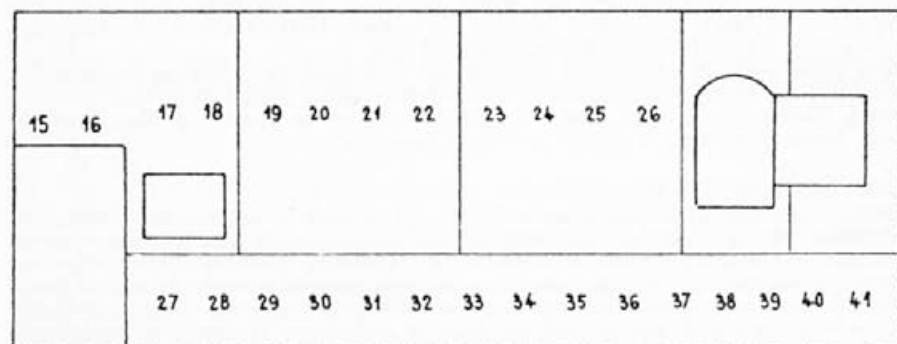
Na pritličnem pasu apsida je upodobljenih petnajst klečečih *profanih figur*, obrnjenih proti sredini. Oblečene so v kratke prepasane tunike, obute pa v različna obuvala, od škornjev do nizkih čevljev. V rokah držijo različna pokrivala, tako s širokimi kot z ozkimi, z ravnimi ali zavihanimi krajci. Figure kleče na pasu tal pred nevtralnim ozadjem. Nad glavami so bila zapisana imena upodobljencev (minuskula). Figura št. 27 je skoraj docela uničena, saj danes vidimo le gestikulirajoče roke; sosednja figura ima nad seboj

Polkupola apsida in lok slavoloka s pilastroma

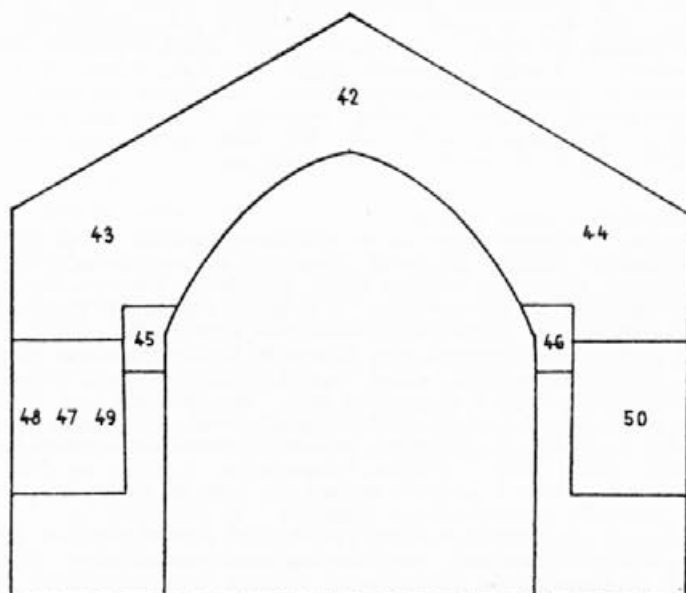

- 1 Kristus v mandorli
- 2 Orel
- 3 Lev
- 4 Vol
- 5 Angel
- 6 Prerok z napisnim trakom
- 7—12 Mučenice
- 13 Prerok z napisnim trakom
- 14 Donator
- 15—26 Galerija apostolov
- 27—41 Molilci

Ostenje apsida

Zahodna slavoločna stena

- 42 Bog Oče v mandorli
- 43 Angel } Oznanjenje
- 44 Marija }
- 45 Ablova daritev
- 46 Kajnova daritev
- 47 Marija z otrokom na prestolu
- 48 Sv. Rok
- 49 Sv. Boštjan
- 50 Sv. Jožef z otrokom

napisano PAUL....; ime 29. figure je ohranjeno v celoti, saj lahko preberemo JUN DI MIS; ime sosednje desne figure je ohranjeno le fragmentarno (LER....), imen naslednjih dveh figur pa ni mogoče prebrati; 33. figura ima zopet delno čitljivo ime: TOJON DI; ime desne sosednje figure pa je poškodovano in lahko preberemo le konec (...RESCH); ime 35. figure je ohranjeno v celoti, prebrati je mogoče FANT DI PALUT; sosednji figuri imata zopet zbledeli imeni; 38. figuri je ime JACU DI PALUT, 39. pa CECO DI TOMAT DI PALUT; zadnja skrajna desna moška figura ima nad glavo zapisano ZU TOM DI FILI. Ostala nam je še figura na desnem robu pritličja apside; tu je naslikana mati z otrokom v naročju; ženska je oblečena v sodobno oblačilo, nad otrokovo glavico pa je zapisano MEM. Kljub monohromni, risarski obdelavi imajo figure zelo različne starostne in osebne izraze. Včasih nas celo zamika, da bi v njih videli tudi kakšno portretno potezo.

Slavolok

Lok (6—13)

V šestih podolžnih šeststranih okvirih je upodobljenih šest *mučenic* in dva *preroka*. Ozadje dopasno upodobljenih figur je temnomodro. Svetnice so oblečene v prepasane halje in odete v plašče; v rokah drže svoje attribute, glave pa jim krasi nimbi. Skrajna spodnja iluzionistično naslikana kamnita okvira zapolnjujeta belobrađa preroka z zvihranima trakovima v rokah; napis severnega je v latinski majuskuli, južnega pa v minuskuli.

Južni pilaster (14)

Pod kapitelom je upodobljena celopostavna *moška figura*. Nad njo je napis v minuskuli: 1524 ADI 14 AURIL FO / COMPITA DA DEPEMZER / SOTO LA CHAMERARIA DI IACU / DI LEIPA ZUA / PAULO TONAR DIPENSE. Moški je oblečen v kratko prepasano tuniko. V rokah, sklenjenih k molitvi, drži pokrivalo s širokimi zavihanimi kraji, za pasom pa ima zataknen ključ. Poteze obraza izdajajo realizem; verjetno bi lahko rekli, da pred seboj vidimo portret Jacuma di Michela, kot lahko preberemo nad upodobljenčevo glavo. Figura je naslikana monohromno.

Zahodna slavoločna stena (42—50)

Nad temenom slavoločne odprtine je naslikan *bog Oče* v mandorli, ki jo obkrujuje angelske glavice. Stvarnik je odet v prepasano haljo in ogrnjen v škrlatni plašč; glavo mu obdaja nimb. Ozadje je temnomodro. Zazrt je navzdol na južno stran proti Mariji, ki ji putto nese križ. Marija iz *Oznanjenja* je postavljena v pritličje enonadstropne kubično delujoče arhitekture. Notranjost prostora je opremljena s klopjo in bralnim pultom, na katerem je odprta knjiga; iz sobe je viden pogled v krajino skozi odprto okno. Marija kleči, oblečena je v prepasano haljo in plašč, glavo z nimbom pa ji pokriva oglavnica. Roki ima prekrižani na prsih, nad glavo pa ji lebdi golob, simbol sv. Duha. Na nasprotni strani je upodoblen angel v beli vihrajoči draperiji. Angel teče, z desnico blagoslavlja, v levici pa drži lilijo in zvihran trak z napisom v latinski majuskuli. Tudi ta figura je postavljena v kubično delujoče, enonadstropno poslopje.

Nad kapiteloma sta naslikana *Kajn in Abel ob daritvi*. Majhni figuri klečita na poglabljajočih se tleh pred svetlim ozadjem; oblečeni sta v prepasani tuniki, ki jima segata do kolen.

Pod angelom Oznanjenja je *Marija z otrokom* ob asistenci zavetnikov proti kugi. Mati z otrokom v naročju sedi pred mandorlo z izmenjajočimi se ravnimi in valovitimi žarki. Marija, oblečena v prepasano haljo in plašč, drži v levici cvetlico, z desnico pa podpira stoječega otroka na svojem desnem kolenu. Otrok, oblečen v prepasano srajčko, z desnico blagoslavlja, v levici pa drži zemeljsko oblo s križem. Glavo mu krasi nimb s sidrastim križem, Marijino glavo pa obdaja navaden sij. Mati z otrokom je postavljena v za dve stopnici dvignjen prostor za širokim lokom. Na vrhnji stopnici je narisano slikarjevo znamenje z monogramom. To ima obliko prekrižane štole s križem v temenu, monogram IPTP pa je zapisan v latinski majuskuli. Pred lokom stojita *sv. Rok in sv. Boštjan*; obema svetnikoma krasiata glavi nimba. Rok je oblečen v značilno romarsko oblačilo, z rokama pa odmika draperijo in kaže rano na nogi. Boštjan je privezan k steburu, telo mu prebada nekaj puščic; modelacija telesa je mehka, obris pa je še precej poudarjen.

Na južni strani zahodne slavoločne stene spodaj je naslikan *sv. Jožef* z otrokom v naročju in z angelom na svoji desni. Postavljeni so pod lok pred ravnim zidom, prek katerega se vidi temno nebo. Svetnik z nimbom je oblečen v haljo in odet v ogrinjalo, ki ga pridržuje z levico. Na desni roki mu sedi otrok, oblečen v prepasano srajčko. Le-ta z desnico blagoslavlja, z levico pa se opira na levo nogo. Glavo mu krasi nimb s sidrastim križem. Angel drži v rokah Jožefove atribute, v levici palico, v desnici pa popotno culo. Majhna postava je oblečena v do kolen segajočo prepasano haljo. Pod celotno podobo je napisano S.JOSEP v minuskuli.

Pasovi pod kapiteloma in pod podobama Marije z otrokom in sv. Jožefa posnemajo marmor.

Literatura

Giuseppe Marchetti, Ancora pitture di Gian Paolo Thanner, *Sot la nape*, X/2, Udine 1958, p. 4; Giuseppe Marchetti, Le chiesette votive del Friuli collinare, vicariati foranei di Buia, Tarcento e Tricesimo, *Sot la nape*, XIV/2, Udine 1962, p. 20; Giuseppe Marchetti: *Le chiesette votive del Friuli*, Udine 1972, p. 77; Alberto Rizzi, Novità su Gian Paolo Thanner pittore »popolare-sco« del '500 in Friuli, *Sot la nape*, XXX/3—4, Udine 1978, p. 77; Italo Dresto: *La chiesa di S. Pelagio in Adornano di Tricesimo*, Udine 1979, p. 24.

San Pietro

poslikava prezbitarija in slavoloka

1509

sign. in dat.

Obok prezbitarija

Vzhodno obočno polje (1—2)

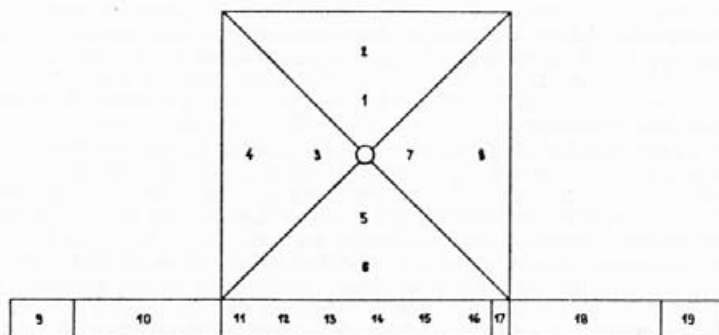
Mladostna figura *Janeza Evangelista*, odeta v težko ogrinjalo, sedi na zelenem oblaku z belo obrobo. Svetnik je zazrt v gledalca; v rokah drži odprto knjigo, glavo pa mu obdaja sij. Pred evangelistom stoji njegov simbol — orel. Ptič z avreolo ima razprti krili, v krempljih pa drži zvihran napisni trak: .N PRIN .PIO ERAT WDVN ET ABAM (latinska majuskula).

Spodnje vogale vseh štirih obočnih polj zapolnjujejo *angeli muzikantje*. Glave jim krasi nimbi. Oblečeni so v dolge prepasane halje, pod katerimi slutimo po eno nogo. V tem polju drži severni violo da braccio, južni pa mandolino. Vsa obočna polja imajo temnomodra ozadja, posuta z zvezdami; vsako obdaja rumena bordura v obliki gotskega krogovičja.

Severno obočno polje (3—4)

Evangelist Matej sedi na belo obrobljenem zelenem oblaku. Glavo mu obdaja sij; v rokah pred seboj drži odprto knjigo, v katero piše. Odet je v težko ogrinjalo. Pred njim stoji manjša *angelska figura* v prepasani halji, z ravnimi prosto padajočimi gubami. V rokah drži proti gledalcu obrnjeno knjigo

Obok prezbitarija in lok slavoloka s pilastroma

- 1 Sv. Janez Evangelist
- 2 Orel
- 3 Sv. Matej
- 4 Angel
- 5 Sv. Marko
- 6 Lev
- 7 Sv. Luka
- 8 Vol
- 9 Starec s palico
- 10 Sv. Boštjan
- 11—16 Mučenice
- 17 Beneški lev
- 18 Sv. Rok
- 19 Moški s košaro

z napisom v latinski majuskuli. *Angela muzikanta* v spodnjih kotih igrata na trobenti.

Zahodno obočno polje (5—6)

Stroga figura *evangelista Marka*, zazrta v gledalca, drži v levici odprto knjigo, desnico pa ima dvignjeno v pozi poučevanja. Svetnik je odet v težak plašč, za glavo pa ima naslikan nimb. Avreola se skriva tudi za glavo pred njim stoječega krilatega *leva*. Markov simbol ima pod sprednjo desno taco odprto, proti gledalcu obrnjeno knjigo s slabo čitljivim napisom v latinski majuskuli. Obe figuri sta postavljeni na zelen oblak z belo obrobo. *Angela muzikanta* v spodnjih kotih igrata na zaviti trobenti.

Južno obočno polje (7—8)

Na zelenem, belo obrobljenem oblaku je upodobljen *evangelist Luka* s svojim simbolom. Svetniška figura je odeta v težak plašč; glavo ji obdaja sij. Pred seboj drži odprto knjigo, v katero zapisuje. Krilati *vol* ima pod nogami zvihran napisni trak: FVIT IN DIEBUS ERODIS REGIS IVDE ECCE SACERDOS (latinska majuskula). V spodnjih vogalih trikotnega obočnega polja sta upodobljena dva *angela muzikanta*, ki udarjata na tamburin in pavke.

Rebra

Pokrivajo jih naslikani zeleni suličasti listi, ki jih v določeni razdalji izmenjajoče prekinjata kup rumenega sadja in diagonalno prekrizana vijolična trakova.

Stene prezbitarija

Severna luneta (20)

Celotno severno steno prezbitarija predira zgoraj šilasto zaključeno okno. Tako je tudi prostor v luneti okrnjen in neuporaben za večji prizor. Slikar je porabil desno polovico za figuralno kompozicijo, levo pa je okrasil z imitacijo raznobarnega kamna. Prav tako je pokrito z naslikano imitacijo kamna tudi ostenje okna. Okvir okenske odprtine predstavlja na belo ozadje naslikana bordura s »kozmatiskim« vzorcem v prelivajočih se rumeno-zeleno-rdečih odtenkih. Vzorec ponazarja črna patrona v obliki sestavljenega križa z zaobljenimi listki. Borduro prekinjajo izmenjajoči se medaljoni in diagonalno prekrizani beli trakovi. Okenski okvir predstavlja kamnit pas z vdelanim mozaikom, ki naj bi bil rahlo pod nivojem površine, kar nam razkriva dosledno senčenje.

Celotno luneto obdaja bordura, ki je sestavljena iz dveh delov: polkrožni del je enak okenskemu okviru, spodnji del pa predstavlja širšo preklado, katere zgornji in spodnji rob sta profilirana; osrednji pas je rezerviran za napis, ki je vsebinsko vezan s prizorom v luneti. Del naslikane preklade, ki ga ne prekriva napis, krasí imitacija kamna.

Kot že rečeno, je desna polovica severne lunete rezervirana za figuralni prizor, in sicer v našem primeru *Angel rešuje sv. Petra iz ječe*. Angel z nimbom je odet v dolgo prepasano haljo. Prišel je v ječo po sv. Petra; le-ta sedi na tleh in se obuva. Prostor je temen; globina pa je predstavljena s pomočjo barvne perspektive zelenih tal. Na prekladi pod prizorom je na-

pis: DIXIT AVTĚ AD PĚTŮ PČYGIERE ET CALCIA TE CALIGAS TVA /
ET FECIT SIC ET DIXI ILI CIRVNDI TIBI VESTIŠMETŮ RE^{TVV}ME SEQVE
(latinska majuskula).

Vzhodna luneta (21)

To polje obdaja enak okvir kot severno luneto. V sredini je naslikan *Prestol milosti*. Belobrada figura boga Očeta z avreolo, v težkem škrlatnem ogrinjalu, sedi na rdeče-rumeno-zelenem mavričnem loku. Pred seboj drži križanega, nad katerim je golob sv. Duha. Celotna sv. Trojica je naslikana na rumenem polju, ki ga obdaja mavrični okvir v obliki mandorle. Iz figure boga Očeta radialno izhajajo izmenjajoči se ravni in valoviti temnordeči žarki. Celotna mandorla je naslikana pred svetlomodrikastim nebom, po katerem na vsaki strani plava po pet angelskih glav na gobastih oblakih. Vse glave obdajajo nimbi, krila pa so bolj izrisana kot naslikana.

Na osrednjem delu naslikane preklade pod prizorom je napis, poleg katerega najdemo tudi slikarjev podpis z mojstrskim znakom in letnico: ISIX ADI 19 SANCTA TRINIVAS ATOVE DEI VNITAS FATA SOTO D FRA / L VIO * PATER FILIVS ET SPIRIT SACR ET VNA DEITAS CODO TO DGO KMRA.

* ZUAN PAULO
TOÑAR 1509 OP

(majuskula; izjema je Tonnarjev podpis v minuskuli)

Južna luneta (22)

Prizor *Poklicanje sv. Petra in sv. Andreja* obdaja enak naslikan inkrustiran okvir kot drugi luneti. Kristus stoji na kosu zemlje, označenem z vodoravnimi, med seboj prelivajočimi se pasovi v zelenih in oker odtenkih. Oblečen je v preprosto haljo s pasom, čez katero nosi še škrlatno ogrinjalo. Glavo mu obdaja nimb s sidrastim križem. Z levico si pridržuje ogrinjalo, desnico pa ima iztegnjeno proti jezeru in dvema ribičema. Voda je shematično označena z vzporednimi valovnicami; na stiku med vodo in kopnim je iluzionistično naslikan prodnat pas. Iz lesenega čolna sta ribiča spuстила v vodo mrežo; moža, katerih glavi obdajata nimba, veslata. Zgoraj zaključuje kompozicijo neenakomerno modrikasto nebo.

Pod celotnim prizorom je na naslikani prekladi napis: VENITE POST ME ET FACIA VOS FIERI PISCATORE HOMINVM / AT ILLI CONINVO RELICTIS REGIBVS SECVTI SVT EVM (latinska majuskula).

Osrednji pas (23—35)

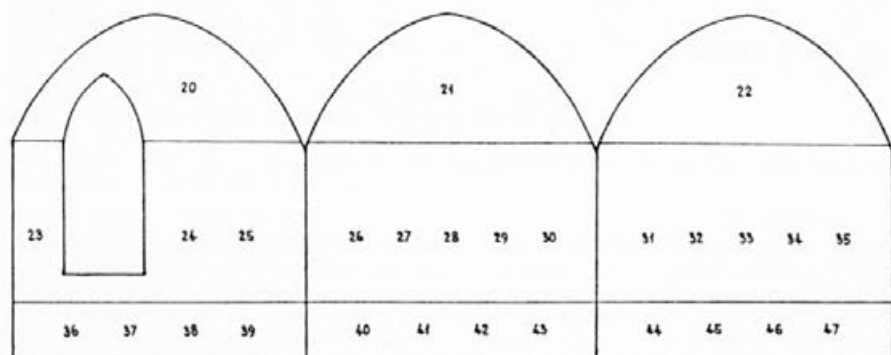
Osrednji pas prezbiterijskih sten pokriva *galerija apostolov* z od mrtvih vstalim *Kristusom*. Figure so postavljene pod polkrožne arkade, naslikane za pogled izpred oltarne menze. Loki so še precej masivni in počivajo na strogih, klasicistično učinkujočih profiliranih kapitelih. Poslikava posnema bel kamen; trikotna polnila nad kapiteli pa so raznobarna. Plastično naslikane figure apostolov z nimbi so oblečene v preproste halje, čez katere nosijo težka enobarvna ogrinjala. Izjema je velikonočni Kristus, naslikan na sredini vzhodne stene; odet je v škrlatno ogrinjalo, glavo pa mu obdaja nimb s sidrastim križem. Vse figure stoje na razmeroma ozkih tleh, na katera mečejo svojo senco. Zaradi neenakih možnosti se je slikar moral zadovoljiti z neenakomerno razporeditvijo figur. Severno steno predira okno, ki zavzema precej prostora. Tako je levo od njega naslikana nekoliko širša arkada z enim apostolom, desno pa sta upodobljeni dve figuri, vsaka pod svojo arkado. Na vzhodni steni je naslikanih pet figur pod petimi arkadami, na južni steni pa je prikazanih šest apostolov pod petimi arkadnimi loki, katerih skrajni desni je precej širši in sprejme podse dve figuri. Prostorsko globino je slikar prikazal s pomočjo barvne perspektive tal in senčenja; vendar se ni zadovoljil le s prvim planom, temveč nam je skušal predstaviti tudi dogajanje v ozadju. Za arkadami na severni in južni steni stoji nekoliko odmaknjen raven zid, prek katerega je vidno temnomodro nebo. Za arkadami na vzhodni steni pa se nam odpira pogled v valovito zeleno krajino z reko in modrim nebom.

Kot zanimivost naj omenim še niši lepih poznogotjskih oblik, ki se nahajata v tem pasu in krnita dve apostolski figuri. Notranjščini obeh sta okrašeni s poslikano imitacijo kamna; med okrasnimi žilami v severni najdemo monohromno narisano kadilnico, v južni pa cerkveno posodje.

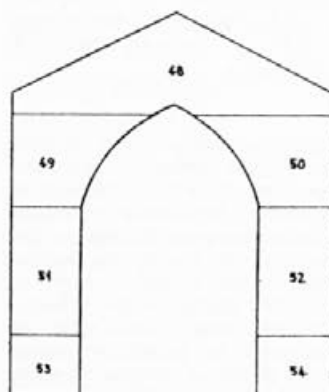
Spodnji pas (36—47)

Pritličje prezbiterija krasi ožji pas, razdeljen v dvanajst pravokotnih polj. V vsakem je predstavljen prizor iz sodobnega kmečkega življenja (moški obdaruje otroke, pustne šeme ob plesu, obrezovanje sadnega drevja, mladenič posluša ptičje petje, medtem ko mladenka trga cvetje, lov, žetev, mlačev, popravilo in priprava sodov, trgatev, oranje, skubljenje gosi, klanje). Te upodobitve predstavljajo najrazličnejša opravila v posameznih *mesečih*. Monohromno naslikane figure so sodobno opravljene; postavljene so na ozek pas tal. Vsako polje nosi tudi napisano ime meseca, ki ga predstavlja.

Stene prezbitarija

Zahodna slavoločna stena

- 20 Angel reši sv. Petra
iz ječe
- 21 Prestol milosti
- 22 Kristus pokleče sv. Petra
in sv. Andreja
- 23—27 Apostoli
- 28 Kristus
- 29—35 Apostoli
- 36—47 Meseci
- 48 Bog Oče v mandroli
- 49 Angel Oznanjenje
- 50 Marija
- 51 Marija z otrokom
- 52 Sv. Anton Opat
- 53 Moški z napisnim trakom
- 54 Svinja

To pot nam je slikar zapisal furlanska imena v minuskuli: ZENAR, FEVRAR, MARZO, APRILE, MAZO, ZUGNO, LUIO, AGOST, SETEMB, OCTUB, NOUMBRIO, ime za december pa je zbledelo.

Slavolok

Lok in pilastra (9—19)

Na loku slavoloka je upodobljenih šest *mučenic* v pravokotnih poljih. Dokolensko naslikane svetnice z atributi v rokah so prikazane na temnem ozadju, glave pa jim obdajajo nimbi. Oblečene so v preproste halje in odete v ogrinjala. Pod zadnjo mučenico na južni strani je manjše polje z *beneškim levom*, naslikanim v grizaj tehniki.

Na pilastrih slavoločne odprtine sta naslikana *sv. Boštjan* na severni in *sv. Rok* na južni strani. Silhueta razgaljenega Boštjanovega telesa je ponekod precej trdno zarisana; posamezne partije telesa pa so kar mojstrsko plastično upodobljene s pomočjo barvne modelacije. Sv. Rok, oblečen v svoje značilno romarsko oblačilo, drži v desnici popotno palico, z levico pa odgrinja plašč in tuniko ter kaže na rano leve noge. Pod zavetnikoma proti kugi je na vsaki strani še po eno polje z žanrskima motivoma. Na severni steni je na imitacijo kamna narisan sključen *starec*, ki se opira na palico; oblečen je v hlače in srajco, ki mu sega do pasu. Pod sv. Rokom pa je upodobljena moška figura v kratki srajci; *moški* drži v levici košaro, v desnici pa palico in se ozira navgor proti pticu.

Zahodna slavoločna stena (48—54)

Zgornja polovica zahodne slavoločne stene je skoraj obvezno rezervirana za prizor *Oznanjenja*. To pot ga dopolnjuje še dopasna podoba *boga Očeta v mandorli*, ki zre z višine na dogajanje. Pod njim je na severni strani naslikan mladostni angel, na južni pa Marija. Figuri klečita in sta obrnjeni proti sredini. Angel je odet v belo oblačilo, v rokah pa drži lilijo. Marija je oblečena v modro haljo, roki pa ima sklenjeni k molitvi. Pred njo stoji bralni pult z odprto knjigo. Figuri sta postavljeni v prostor z ravnim stropom, katerega gledamo skozi ločno odprtino.

Na severni strani zahodne slavoločne stene najdemo še podobo *Marije z otrokom*; postavljena sta pod lok, za katerim je nekoliko odmaknjen zid, prek katerega se vidi nebo. Otrok stoji v materinem naročju; z desnico blagoslavlja, v levici pa drži zemeljsko kroglo. Glavo mu obdaja nimb s sidrastim križem. Tudi za Marijino glavo je upodobljena avreola. Pod njima je v svojem polju še monohromno naslikana dopasna *moška figura*; oblečena je v prepasano haljo. Desnico ima dvignjeno, kot da poučuje, v levici pa ima zvihran trak z napisom v minuskuli: ECCE EGO SCIPIET ET PARIET. Ozadja ni.

Južno polovico zahodne slavoločne stene pokriva podoba *sv. Antona opata* z atributom — svinjo. Svetnik je upodobljen dopasno; postavljen je pod arkado, v rokah pa drži zvonec. Kolorit je zelo obledel. Spodnje polje krasi imitacija kamna, na kateri je narisana domača žival.

Literatura

Giuseppe Biasutti, Gli affreschi scoperti nella chiesa di San Gervasio di Nimis, *Pagine Friulane*, XII, n. 6, 26. okt. 1899, p. 89; Giacomo Baldissera: *Cittadini illustri e benemeriti di Tarcento*, Gemona 1934, p. 38; Giuseppe Marchetti, Per un piatto di minestra il bravo Maestro dipingeva, *La Vita Cattolica*, XXXIV, n. 50, 9. dec. 1956, p. 3 in n. 51, 16. dec. 1956, p. 3; Giuseppe Marchetti, Gian Paolo Thanner pittore e intagliatore in Friuli, *Sot la nape*, IX/4, Udine 1957, pp. 7, 8; Giuseppe Marchetti, Le chiesette votive dell'Oltretorre, *Sot la nape*, XV/2, Udine 1963, p. 45; Giuseppe Marchetti: *Le chiesette votive del Friuli*, Udine 1972, pp. 122, 128; Tarcisio Venuti: *Chiesette votive da Tarcento a Cividale*, Udine 1977, pp. 141—142; Alberto Rizzi, Novità su Gian Paolo Thanner pittore »popolaresco« del '500 in Friuli, *Sot la nape*, XXX/3—4, Udine 1978, p. 76.

PRIMULACCO di Savorgnano

Sl. 28

San Nicolò

poslikava prezbiterijske in slavoločne

okoli 1525

sign. in dat. ni

Prezbiterij

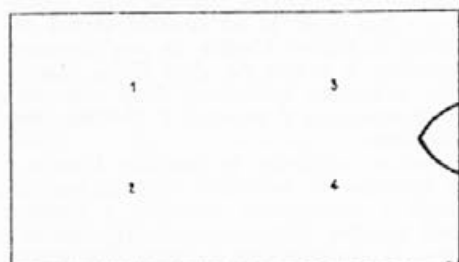
Obok (1—4)

Na južni polovici banjastega oboka je upodobljen *sv. Gregor* v papeškem ornatu pred bralnim pultom, ki je perspektivno slabo naslikan. Desno od cerkvenega očeta stoji *angel* s knjigo v rokah. Na severni polovici oboka vidimo *sv. Hieronima* v kardinalskem oblačilu; sedi za pisalnim pultom z zvitkom, popisanim z gotskimi črkami. Levo od njega stoji krilati *lev* s tacio na odprti knjigi z napisom v gotici. Oba cerkvena očeta sta upodobljena pred klasicistično učinkujočo arhitekturo.

Severna stena (9—11)

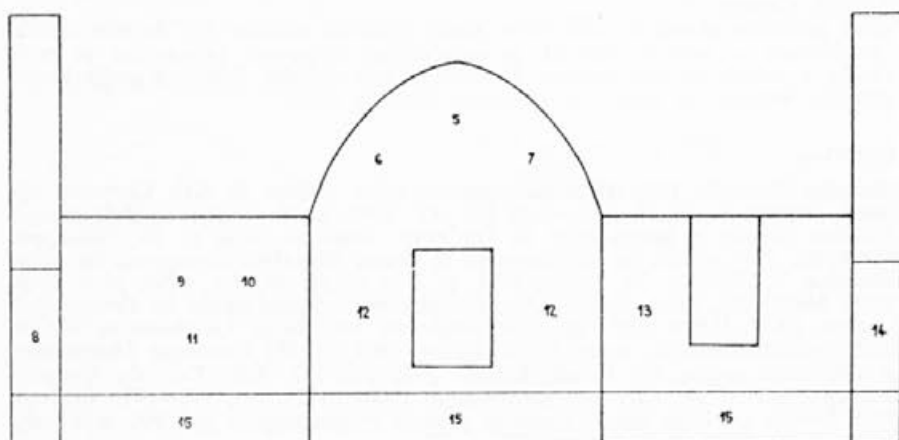
Kot vse slikarije v tem prezbiteriju je tudi ta stena zelo poškodovana. Upodobljeni so trije pasijonski prizori, in sicer *Nošenje križa*, *Križanje* in *Polaganje v grob*. V vseh primerih gre za mnogofiguralne prizore; ker na splošno stena ni velika, so figure majhne in precej shematično naslikane, a barvno modelirane. Ozadje vseh treh prizorov daje krajinski vtis.

Obok prezbiterijskega

- 1 Sv. Hieronim
- 2 Lev
- 3 Sv. Gregor
- 4 Angel

Stene prezbiterijske in lok slavoloka s pilastroma

- 5 Prestol milosti
- 6—7 Angela
- 8 Sv. Rok
- 9 Križanje
- 10 Polaganje v grob
- 11 Kristus nosi križ
- 12 Galerija apostolov
- 13 Prizor iz legende sv. Mavra
- 14 Sv. Boštjan
- 15 Imitacija kamna

Vzhodna stena (5—7, 12)

V luneti je naslikan *Prestol milosti*. V osi polja je postavljena figura boga Očeta; pred seboj drži Križanega, nad katerega glavo je golob sv. Duha. Sv. Trojica je prikazana pred mandorlo. Osrednji kompoziciji asistirata še dva klečeča angela.

Pod luneto je na steni fragmentarno ohranjena *galerija apostolov*. Figure so postavljene pred polkrožne arkade.

Južna stena (13)

Ta stena je posvečena *patronu* cerkve. Zgoraj je upodobljen sv. Miklavž, desno spodaj pa neka figura uničuje svetnikov kipec. Prizor je postavljen v precej pravilno naslikani arhitekturi.

Slavolok

Pilastra (8, 14)

Na tem mestu najdemo naslikana zavetnika proti kugi. Sv. Boštjan na južni strani je upodobljen precej revno; obris je izrazit, telo pa rahlo senčeno in učinkuje precej ploskovito. Na severni strani je naslikan sv. Rok v značilnem romarskem oblačilu. Obe figuri sta postavljeni pred nekakšen zid, čez katerega vidimo nevtralnno ozadje. Obe figuri sta podani zelo shematično.

Literatura

Giuseppe Marchetti, *Le chiesette votive dell'Oltretorre, Sol la nape*, XV/2, Udine 1963, p. 50; Giuseppe Marchetti: *Le chiesette votive del Friuli*, Udine 1972, p. 133; Tarcisio Venuti: *Chiesette votive da Tarcento a Cividale*, Udine 1977, p. 122.

RAMANDOLO di Nimis

Sl. 15

San Giovanni Battista

votivni freski v jugovzhodnem kotu ladje

1534

sign. ni, dat. je

V jugovzhodnem kotu ladje sta naslikani dve freski: na slavoločni steni Prestol milosti s sv. Katarino in sv. Lucijo, na južni steni ladje pa Janez Krstnik med sv. škofom in sv. diakonom.

Vsak prizor je uokvirjen z naslikanimi, strogo klasicistično oblikovanimi pilastri, ki nosijo profilirani prekladi; spodaj prizora omeujeta profilirani predeli.

Prestol milosti (1—3)

Na sredini je upodobljena sedeča figura belobralega boga Očeta z nim-bom, v težkem škrlatnem ogrinjalu; pred seboj drži Križanega, nad katerim je simbol sv. Duha. Sv. Trojica skoraj povsem zakriva rumeno naslikano mandorlo z izmenjajočimi se ravnimi in valovitimi rdečimi žarki. Levo od Prestola milosti stoji sv. Katarina s kolesom, na desni pa sv. Lucija s ke-lihom z očmi. Obe svetnici sta oblečeni v svetlejšo prepasano, do tal sega-jočo haljo in ogrnjeni v težak temnejši plašč. Glavi jima krasita avreoli. Osebe so postavljene na zelena tla; zgoraj vidimo modro nebo.

Na predelni pod prizorom je napis v minuskuli, ki ni več čitljiv; Giuseppe Marchetti je še prebral letnico 1534.⁴⁶ Na prekladi je napis v latinski ma-juskuli: BENEDICTA SIT SACTA TRINITAS PATER / ET FILIVS ET SPIRITVS SANCTVS.

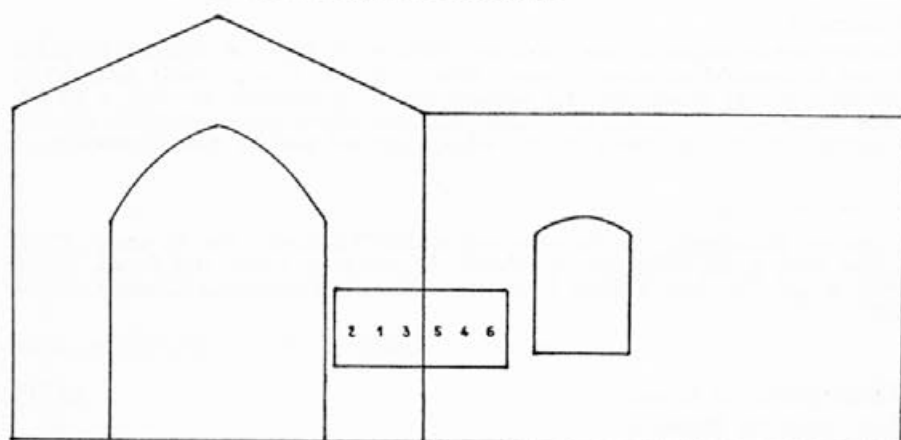
Janez Krstnik med svetnikoma (4—6)

Na sredini stoji Janez Krstnik. Oblečen je v vijolično, kratko prepasano srajco in v zeleno ogrinjalu. Z desnico kaže na zvihran trak v levici z na-pisom v minuskuli: ECCE AGNUS DEI. Levo od Janeza Krstnika stoji fi-gura v škofovski opravi, s palico v levici in knjigo v desnici; pod njim je na tleh napisano S. LUISI v minuskuli. Na skrajni desni je upodobljen sv. diakon v mašnem oblačilu. Vse tri figure imajo nimbe ter stoje na zelenih, iluzionistično poglobljajočih se tleh. Pas tal ni širok, ker se kmalu za figu-rami dviga svetel zid, na katerega meče senco postava Janeza Krstnika; nad zidom je vidno modro nebo.

Na predeli je videti fragmente danes nečitljivega napisa v minuskuli, na prekladi pa je napis, kjer je slikar mešal velike in male črke: inter natos mo . PRVT ... exit / maior ioHANis BATISTA.

⁴⁶ Marchetti, *Sol la nape*, X/2, 1958, p. 5.

Zahodna slavoločna stena in južna stena ladje

- 1 Prestol milosti
- 2 Sv. Katarina
- 3 Sv. Lucija
- 4 Sv. Janez Krstnik
- 5 Sv. Ludovizij
- 6 Sv. diakon

Literatura

Giuseppe Marchetti, Il pittore del coro di Racchiuso, *Quaderni della F. A. C. E.*, I/1, n. 9, jan.—mar. 1956, p. 3; Giuseppe Marchetti, Per un piatto di minestra il bravo Maestro Giampaolo dipingeva, *La Vita Cattolica*, XXXIV, n. 51, 16. dec. 1956, p. 3; Giuseppe Marchetti, Gian Paolo Thanner pittore e intagliatore in Friuli, *Sot la nape*, IX/4, Udine 1957, p. 12; Giuseppe Marchetti, Ancora pitture di Gian Paolo Thanner, *Sot la nape*, X/2, Udine 1958, p. 5; Giuseppe Marchetti, Le chiesette votive dell'Oltretorre, *Sot la nape*, XV/2, Udine 1963, p. 47; Giuseppe Marchetti: *Le chiesette votive del Friuli*, Udine 1972, p. 122; Tarcisio Venuti: *Chiesette votive da Tarcento a Cividale*, Udine 1977, p. 62; Alberto Rizzi, Novità su Gian Paolo Thanner pittore »popolaresco« del '500 in Friuli, *Sot la nape*, XXX/3—4, Udine 1978, p. 77.

RACCHIUSO d'Attimis

Sl. 13, 25

San Silvestro

poslikava oboka starega prezbiterja

1518

sign. ni, dat. je

Obok

Vzhodno obočno polje (1, 6—7, 14—15)

Sredi polja je naslikan *bog Oče* v mandorli, katere okvir sestavljajo angelske glave. Strogo Stvarnikovo belobrado glavo obdaja sij; oblečen je v rumeno prepasano haljo in odet v škrlatno ogrinjalo. Z desnico blagoslavlja, v levici pa drži zemeljsko kroglo s križem. V severnem kotu polja je upodobljen *orel* z nimbom; pod kremplji drži zvihran trak z napisom v latinski majuskuli. V nasprotnem kotu se iz gobastega oblaka dviga sv. *Gregor*. Odet je v papeški ornat, glavo mu obdaja nimb. V levici drži zaprto knjigo, desnico pa ima dvignjeno, kot da poučuje. Med mandorlo in cerkvenim očetom oziroma simbolom Janeza Evangelista sta po dva *angela muzi-*

kanta. Figurice so upodobljene dokolensko; oblečene so v prepasane halje, glave pa jim krasijo nimbi. Angela na severni strani igrata na trobento in liro da braccio, na južni pa na trobento in lutnjo. Spodnje kote vseh štirih obočnih polj krasijo glave kerubov.

Severno obočno polje (2, 8—9, 16—17)

Osrednja figura tega polja je *sv. Jakob*. Odet je v preprosto rjavo prepasano haljo in ogrnjen z rumenim plaščem. V desnici drži palico, v levici pa zaprto knjigo. Glavo, okrašeno z nimbom, mu pokriva angel z romarskim pokrivalom. Svetnik se dviga iz gobastega oblaka, ki ga krasijo na sredini angelska glavica. *Sv. Jakobu* asistira na vsaki strani po šest *angelov*. Postavljeni so v piramido. Vrhnja angela držita v rokah zvihrana napisna trakova. Pod njima sta na vsaki strani po dva muzikanta; na vzhodni strani držita v rokah liro da braccio in boben, na zahodni pa zviti trobenti. Spodnjo stranico piramide predstavljajo po trije angeli muzikanti; na vzhodni polovici drže v rokah lutnjo, violo da braccio in triangel, na zahodni pa šalmaj, trobento in pozavno. Majhne figure so upodobljene do pasu in počivajo na kumulusnih oblakih. Oblečene so v prepasane halje, glave pa jim obdajajo nimbi. V vzhodnem kotu obočnega polja je naslikan krilati *lev*; pred njim je odprta knjiga z napisom v latinski majuskuli; glavo mu obdaja nimb. V nasprotnem kotu je upodobljen *sv. Hieronim* v kardinalskem oblačilu; v rokah drži odprto knjigo, obrnjeno proti gledalcu. Tudi njemu glavo krasijo nimb. Cerkveni oče je naslikan do pasu, pod njim pa je gobast oblak, enak tistemu pod simbolom evangelista Marka.

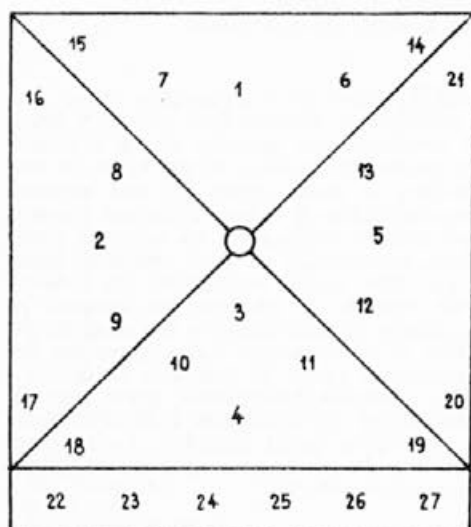
Zahodno obočno polje (3—4, 10—11, 18—19)

V osi polja sta druga pod drugo dopasno upodobljeni Marija z otrokom in Veronika s prtom. *Madona* je oblečena v zeleno haljo, odeta v škrlatno ogrinjalo, glavo pa ji pokriva bela oglavnica. Mati drži v naročju otroka v modrikasti halji. Otrok ima ročiči razprti, s pogledom pa je zazrt v materin obraz. Glavi obeh figur obdajata sija; Jezusovemu je vrtan sidrasti križ. Ozadje figuralne skupine, ki počiva na gobastem oblaku, predstavlja rumen medaljon, obrobljen z mavričnim okvirom v prelivajočih se zeleno-rumeno-rdečih odtenkih. Teme medaljona krasijo angelska glavica; podobni glavici najdemo tudi niže ob medaljonu. *Veronika*, ki ji krasijo glavo sija, drži pred seboj razprt prt s Kristusovo podobo. Za trpečo Odršenikovo glavo je naslikan sidrasti križ. Osrednji figuri tega obočnega polja obdaja kopica *angelov*. Na južni strani so štirje, od katerih dva pomagata Veroniki držati prt, druga dva pa imata na prsih prekrizani roki. Na nasprotni strani je skupina petih *angelov*; dva zopet pomagata Veroniki, dva imata na prsih prekrizani roki, eden pa ima roki sklenjeni k molitvi. Vse angelske figurice soupodobljene dopasno in počivajo vsaka na svojem gobastem oblačku; odete so v prepasane halje, glavice pa jim krasijo nimbi. V južnem vogalu obočnega polja na oblaku stoji krilati *vol*; nad glavo mu plava sija, pod nogami pa drži zvihran napisni trak. V nasprotnem vogalu je dopasno upodobljen, iz oblaka izhajajoč *sv. Ambrož*. Belobradi cerkveni oče je odet v škofovski ornat; v levici ima proti sebi obrnjeno odprto knjigo, v desnici pa drži gosje pero.

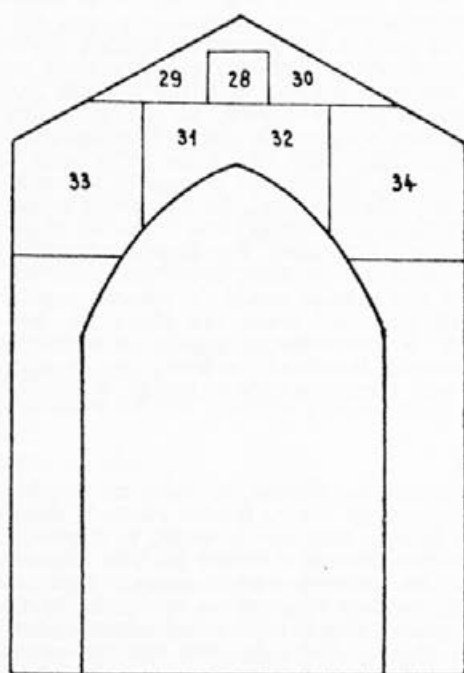
Južno obočno polje (5, 12—13, 20—21)

Osrednja figura tega polja je celopostavna *sv. Helena*, ki stoji na oblaku. Oblečena je v redovniško oblačilo, ogrnjena pa v sivo moder plašč. V desni roki drži lesen križ, v levici pa zaprto knjigo. Nad njo je angel, ki ji polaga na glavo z nimbom krono. Z vsake strani obdaja svetnico po šest *angelov muzikantov*, postavljenih v piramidi. Na vzhodni strani zgornji igra na pavke, srednja dva na flavto in šalmaj, spodnji trije pa na tamburin, harfo in portativ. Na nasprotni strani drže spodnji angeli pred seboj odprto, proti gledalcu obrnjeno knjigo z notami in pojejo; nad njimi sta dva, ki igrata na mandolino in violo da braccio; najvišji angel drži pred seboj neke vrste citre. Angelske postave, upodobljene dopasno, so odete v prepasane halje in počivajo vsaka na svojem gobastem oblačku. V vzhodnem vogalu obočnega polja je naslikan simbol evangelista Mateja. *Angel*, ki vstaja iz gobastega oblaka, je odet v rumeno prepasano haljo in ogrnjen s temnordečim pla-

Obok kapele in lok slavoloka

Zahodna slavoločna stena

- 1 Bog Oče v mandorli
- 2 Sv. Jakob
- 3 Marija z otrokom
- 4 Veronika s prtom
- 5 Sv. Helena
- 6 Angela z glasbiloma
- 7 Angela z glasbiloma
- 8 Pet angelov z glasbili in angel z napisnim trakom
- 9 Pet angelov z glasbili in angel z napisnim trakom
- 10 Dva angela molilca in dva angela, ki držita Veronikin prt
- 11 Trije angeli molilci in dva angela, ki držita Veronikin prt
- 12 Trije pojoči angeli in trije angeli z glasbili
- 13 Šest angelov z glasbili
- 14 Sv. Gregor in glava keruba
- 15 Orel in glava keruba
- 16 Lev in glava keruba
- 17 Sv. Hieronim in glava keruba
- 18 Sv. Ambrož in glava keruba
- 19 Vol in glava keruba
- 20 Sv. Ambrož in glava keruba
- 21 Angel in glava keruba
- 22—27 Mučenice
- 28 Niša
- 29 Figura z napisnim trakom
- 30 Angelske glavice
- 31 Ablova daritev
- 32 Kajnova daritev
- 33 Angel } Oznanjenje
- 34 Marija }

ščem. V levi roki drži odprto knjigo, popisano z velikimi črkami, z levico pa kaže na določeno mesto v njej. Glavo mu obdaja sij. V nasprotnem vogalu je naslikan sv. Avguštin. Temnobrazi cerkveni oče z avreolo okoli

glave je ogrnjen z zelenim plaščem; v levici drži zaprto knjigo, desnico pa ima rahlo iztegnjeno, kot da razlaga. Tudi ta figura se dviga iz gobastega oblaka.

Vsa štiri obočna pojla imajo enotno temnomodro ozadje.

Rebra

Poslikana so z ozkimi zelenimi suličastimi listi; v določeni razdalji jih izmenično prekinjata kup rumenega sadja in vijolična trakova, prekržana v obliki črke X.

Slavolok

Lok (22—27)

Lok slavoloka krasi šest dokolensko upodobljenih *mučenic*; naslikane so pred temnomodrim ozadjem. Obdajajo jih ovalni, iluzionistično naslikani, kamen posnemajoči okviri. Oblečene so v prepasane halje in ogrnjene s plašči; glave jim krasi siji, v rokah pa drže svoje karakteristične atribute.

Zahodna slavoločna stena (28—33)

Poslikava slavoločne stene je zelo poškodovana. Tik pod vrhom je kvadratna niša; levo od nje je upodobljena bradata *figura z vihrajočim napisnim trakom*, desno pa so *angleske glavice*. Nad temenom loka sta naslikana *Kajn in Abel ob daritvi*, ki sta postavljena v skalnato krajino, iz oblaka nad temenom loka slavoloka pa se kaže božja roka. Fragmentarno ohranjeni figuri *Oznanjenja* sta postavljene vsaka v svoj perspektivno pravilno naslikan prostor z ravnim Thanner stropom, v katerega zre gledalec skozi ločno oziroma pravokotno odprtino.

Literatura

Giuseppe Biasutti, Gli affreschi scoperti nella chiesa di San Gervasio di Nimis, *Pagine Friulane*, XII, n. 6, 26. okt. 1899, p. 89; Giuseppe Marchetti, Il pittore del coro di Racchiuso, *Quaderni della F. A. C. E.*, I/1, n. 9, jan.—mar. 1956, p. 2; Giuseppe Marchetti, Un piatto di minestra il bravo Maestro Giampaolo dipingeva, *La Vita Cattolica*, XXXIV, n. 51, 16. dec. 1956, p. 3; Giuseppe Marchetti, Gian Paolo Thanner pittore e intagliatore in Friuli, *Sot la nape*, IX/4, Udine 1957, p. 10; Primož Kuret: *Glasbeni instrumenti na srednjeveških freskah na Slovenskem*, Ljubljana 1973, p. 85; Tarcisio Venuti: *Chiesette votive da Tarcento a Cividale*, Udine 1977, p. 114; Alberto Rizzi, Novità su Gian Paolo Thanner pittore »popolaresco« del '500 in Friuli, *Sot la nape*, XXX/3—4, Udine 1978, p. 76.

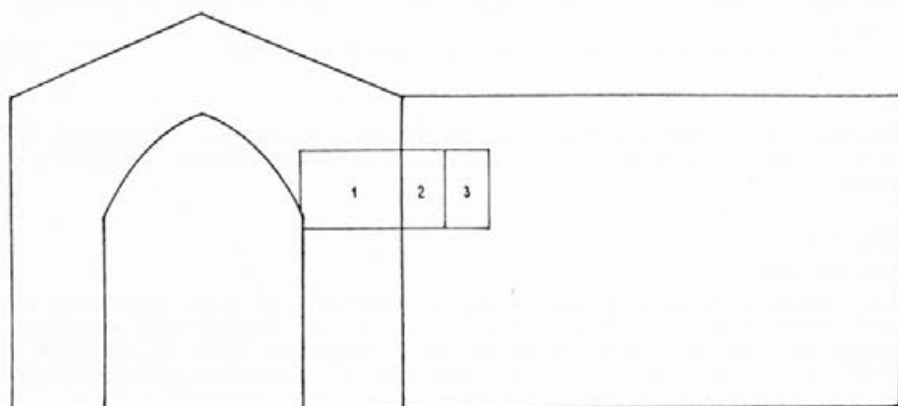
REANA DEL ROJALE

Santa Maria degli Angeli
poslikava v jugovzhodnem kotu ladje
1510—1515
sign. in dat. ni

Sl. 11

Na južni strani zahodne slavoločne stene je naslikana *Marija z otrokom na prestolu*. Materi na desnem kolenu sedi otrok s križnim nimbom okoli glave; z desnico blagoslavlja, v levici pa drži zemeljsko kroglo s križem. Marija sedi na mogočnem prestolu s podstavkom. Okronano glavo, pokrito z oglavnico, ima rahlo nagnjeno; zazrta je v otroka. Oblečena je v rumeno haljo in odeta v škrlaten plašč, ki je precej razgiban okrog nekoliko dvignjene leve roke. Z desnico drži otroka. Glavo ji obdaja sij. Prestol ima visoko, zgoraj polkrožno zaključno nišasto naslonjalo. Polkupola počiva na kapitelih strogih klasicističnih oblik; ob straneh ga krasita dva pilastra, ki se zgoraj zaključujeta s kapiteloma in kroglama. Za prestolom je raven zid. Prek njega se vidi temno nebo, na katerem je na vsaki strani prestola po

Zahodna slavoločna stena in južna stena ladje

- 1 Marija z otrokom na prestolu
- 2 Sv. Rok
- 3 Sv. Boštjan

ena glava keruba. Celoten prizor je uokvirjen s preprostim dvotračnim pravokotnim okvirom v beli in rdečerjavi barvi.

Na južni steni ladje sta vsak v svojem prav takem okviru naslikana zavetnika proti kugi. Svetnika stojita tik pred polkrožnima arkadama, naslikanima za pogled iz sredine ladje. Kmalu za arkado sv. Roka stoji rožnat, za Boštjanovo pa zelen zid, prek katerega se vidi temno nebo. Loki arkad počivajo na strogih, profiliranih klasicistično učinkujočih kapitelih. Razen polnil nad kapiteli so arkade imitacija belega kamna, trikotniki pa dajejo videz marmorja. *Sv. Rok* je oblečen v značilno romarsko oblačilo in obut v škornje; v desnici drži popotno palico, z levo roko pa razgalja bolno nogo. *Sv. Boštjan* je privezan k stebri. Telo, prebodeno z nešteti puščicami, je imenitno barvno modelirano; obris je še vedno močan. Figuri mečeta na zelena, perspektivično se poglobljajoča tla svoji senci. Pod vsako figuro je bil nekoč dvovrstični napis v gotici, ki pa danes ni več čitljiv.

Literatura

Giuseppe Marchetti, Per un piatto di ministra il bravo Maestro Giampaolo dipingeva, *La Vita Cattolica*, XXXIV, n. 51, 16. dec. 1956, p. 3; Giuseppe Marchetti, Gian Paolo Thanner pittore e intagliatore in Friuli, *Sot la nape*, IX/4, Udine 1957, p. 11; Giuseppe Marchetti, Le chiesette votive del Friuli collinare, vicariati foranei di Buia, Tarcento e Tricesimo, *Sot la nape*, XIV/2, Udine 1962, p. 16; Sergio Tavano, Affreschi del '400 e del '500 nel Friuli orientale, *Studi Goriziani*, XXXIV, jul.—dec. 1963, p. 149; Giuseppe Marchetti, *Le chiesette votive del Friuli*, Udine 1972, p. 73; Alberto Rizzi, Novità su Gian Paolo Thanner pittore »popolare« del '500 in Friuli, *Sot la nape*, XXX/3—4, Udine 1978, p. 77.

RIBIS di Reana

Santa Maria la Vecchia⁴⁷

tabelna slika

okoli 1510

sign. in dat. ni

Sl. 14

⁴⁷ Do nedavnega je bila tabla hranjena v cerkvi S. Giacomo v Ribisu.

Predstavljene so štiri svetniške figure, ki stoje na črno-belih še nepravilno naslikanih šahastih tleh. Od leve proti desni si sledijo sv. Peter, Janez Krstnik, sv. Jakob in sv. Magdalena. Sv. Peter s ključi v levici in knjigo v desnici je oblečen v do tal segajočo svetlo haljo in rjavkast plašč. Sv. Janez Krstnik drži v levici križ, v desnici pa knjigo; okrog križa je zvit trak z napisom v gotici: ECCE AGNUS. Svetnik je oblečen v kratko prepasano rdečo srajco in ogrnjen s kratkim zelenim plaščem. Sv. Jakob ima dvignjeno desnico, v levi roki pa drži knjigo in popotno palico; oblečen je v dolgo zeleno haljo in svetlo ogrinjalo. Edina ženska predstavica, sv. Magdalena, drži v rokah posodo. Oblečena je v zelenorjavo prepasano haljo in odeta v rdeč plašč. Glave vseh štirih svetnikov krasijo nimbi. Pod vsako figuro je na tleh napisano tudi pripadajoče ime (latinska majuskula).

Za sv. Petrom in sv. Magdaleno sta naslikani drevesi; za srednjima figurama, zlasti za Janezom Krstnikom, katerega draperija ne sega do tal, pa se odpira pogled v krajino z modrikastim nebom. Osrednje le-te predstavlja ravnina z vasjo, reko in mostom čeznjo; v ozadju se dvigajo visoki hribi. Podoba te krajine spominja na značilno krajino furlanskega predalpskega prostora.

Literatura

Giuseppe Marchetti, Ancora pitture di Gian Paolo Thanner, *Sot la nape*, X/4, Udine 1958, p. 4; Giuseppe Marchetti, Le chiesette votive del Friuli collinare, vicariati foranei di Buia, Tarcento e Tricesimo, *Sot la nape*, XIV/2, Udine 1962, p. 16; Sergio Tavano: Affreschi del '400 e del '500 nel Friuli orientale, *Studi Goriziani*, XXXIV, jul.—dec. 1963, p. 149; Giacomo Piutti, La chiesetta votiva di S. Giacomo, *Santurio di Ribis*, Bolletino parrocchiale, sept. 1965, p. 3; Giuseppe Marchetti: *Le chiesette votive del Friuli*, Udine 1972, p. 73.

SAN MAURO di Premariacco

Sl. 27

San Mauro

poslikava južne kapele

1500—1505

sign., dat. ni

Obok kapele

Vzhodno obočno polje (1—2, 9)

Sv. Gregor sedi na gotškem stolu za pisalnim pultom; leva roka mu počiva na knjigi pred njim, desno pa ima rahlo dvignjeno. Oblečen je v bogato papeško draperijo, za glavo pa se skriva sij. Nasproti cerkvenemu očetu stoji celopostavni angel z nimbom. Simbol sv. Mateja drži z levico odprto knjigo z napisom v minuskuli, z desnico pa opozarja nanjo. Oblečen je v dolgo prepasano haljo; pod draperijo slutimo angelovo desno nogo, kar je slikar upodobil še nekoliko nerodno. Obe figuri stojita na zelenih tleh, ki jih obdajajo beli oblaki. V vogalu pri središčnem sklepniku je naslikan na oblaku plavajoč, dopasno upodobljen angel; le-ta drži v rokah trak s slabo berljivim napisom v gotici.

Figuralne kompozicije vseh štirih obočnih polj so postavljene pred temnodro ozadje, posuto z zvezdami; skrajne spodnje kote krasijo angelske glavice. Polja so enako uokvirjena: pri vsakem imamo opraviti s plastično naslikanim, ozkim profiliranim okvirom.

Severno obočno polje (3—4, 10)

Sv. Hieronim sedi za pisalnim pultom, s katerega se zvija zvitek; nanj piše svetnik z gosjim peresom. Cerkveni oče je odet v kardinalske oblačilo, glavo pa mu obdaja aureola. Nasproti mu stoji krilati lev z nimbom. Le-ta ima pod sprednjo levo tace odprto knjigo, obrnjeno proti gledalcu, z napisom v minuskuli. Figuri sta postavljeni na zelena tla obrobljena z oblaki. V vogalu ob središčnem sklepniku je dopasno upodobljen angel na obalku; v

rokah drži zvihran napisni trak: LETAMINI IN DOMINO ET EXULTATE INFRI ET SETORAMINI ONIS (minuskula).

Zahodno obočno polje (5—6, 11)

Belobrada sv. *Ambrož* z nimbom je odet v škofovski ornat; sedi za pisalnim pultom. Nasproti mu stoji krilati *vol* z nimbom, pod katerega nogami se zvija trak z napisom v minuskuli, ki je danes precej poškodovan. V tretjem vogalu trikotnega obočnega polja najdemo dopasno upodobljenega, na oblaku plavajočega *angela* z vzvalovljenim napisnim trakom v rokah: EXULTA-BUNT SANTI IN GLORIA LETABUNTUR (minuskula).

Južno obočno polje (7—8, 12)

Temnobrada figura sv. *Avguščina* z nimbom sedi za pisalnim pultom. Svetnik je oblečen v škofovski ornat; na pultu pred njim leži odprta knjiga, v katero piše z gosjim peresom. Nasproti mu stoji *orel* z avreolo, ki s kremplji in kljunom drži trak s slabo čitljivim napisom v minuskuli. Obe figuri stojita na zelenih tleh z obrobo iz sivkastih oblakov. V vogalu ob sklepniku je dopasno upodobljen *angel*. Tako ta kot drugi trije so oblečeni v prepasane halje; gube, ki jih dela draperija, so naslikane sicer shematično, a zelo plastično. Kot prejšnji tudi *angel* v tem obočnem polju plava na oblaku, v rokah pa drži zvihran trak z napisom v minuskuli.

REBRA

Koničasta rebra so okrašena s kovinsko delujočim rastlinskim ornamentom, ki preseva skozi belež.

Stene kapele

Severna luneta (21)

V tej luneti se srečamo s prizorom *Pohoda in poklona kraljev*. V ozadju vidimo v razgibani in skalnati krajini z gradom skupino kraljev na konjih s spremstvom. V ospredju se kraljevske figure ponovijo še enkrat. Na skrajni desni je spremstvo; proti desni nato slede kralji: najmlajši je oblečen v modni oklep, srednji kralj kaže v nebo, najstarejši pa kleči in daje Jožefu darilo za otroka. Pod zračno uto je pletena košara s povitim detetom, v katerega se radovedno ozirata vol in osel. Desno od košare kleči Marija. Na skrajni desni strani kompozicije sta še dva pastirja. Svetniškim figuram krasi glave siji.

Vzhodna luneta (22)

V tem polju vidimo *Prestol milosti*. V mandorli sedi belobrada figura Boga Očeta, odeta v škrlaten plašč. Pred seboj drži Križanega, nad katerim je golob, simbol sv. Duha. Mandorlo obdaja pas oblakov. Ob Prestolu milosti na vsaki strani kleči po ena priprošnjiška *škofovska figura*.

Ločni rob lunete krasi bordura z rastlinskim ornamentom.

Južna luneta (23)

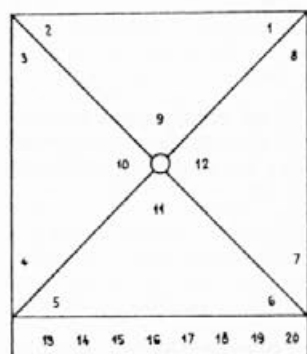
Prizor v tej luneti je zelo poškodovan, saj so ga okrnili z novejšo okensko odprtino.

Kompozicija je postavljena v notranjost z odprtim oknom in pogledom v krajino. Na sredini sedi na prestolu veljak; levo stoji skupina ljudi, ki ga zvesto poslušajo, desno pa kleči meniška figura z nimbom, ki ji bo rabelj odsekal glavo. Verjetno imamo opraviti s *prizorom iz patronove legende*. Tudi lok te lunete krasi bordura z rastlinskim ornamentom.

Osrednji pas (24)

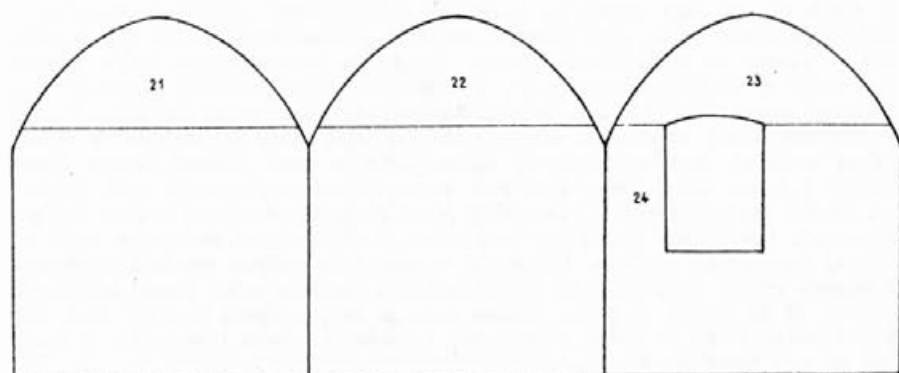
V jugovzhodnem kotu prezbiterija se izpod beleža vidi fragmentarno ohranjena *galerija apostolov*, postavljenih pod arkadne loke.

Obok kapele in lok slavoloka

- 1 Sv. Gregor
- 2 Angel
- 3 Sv. Hieronim
- 4 Lev
- 5 Sv. Ambrož
- 6 Vol
- 7 Sv. Avguštin
- 8 Orel
- 9—12 Angel z napisnim trakom
- 13—20 Mučenice
- 21 Pohod in poklon kraljev
- 22 Prestol milosti
- 23 Prizor iz legende sv. Mavra
- 24 Fragmenti galerije apostolov

Stene kapele

Slavolok

Lok (13—20)

Lok slavoloka krasi osem dopasno upodobljenih *mučenic*. Skrajni spodnji sta precej poškodovani. Svetnice so z izjemo redovnice oblečene v prepasane halje in ogrnjene s plašči; glave jim obdajajo avreole. V rokah držijo svoje značilne attribute. Postavljene so v pravokotna polja s temnimi ozadji.

Pod skrajno severno mučenico je komaj zaznaven napis s *slikarjevim podpisom*: JOAN..... TONNAR (minuskula).

Literatura

Giuseppe Marchetti, Ancora pitture di Gian Paolo Thanner, *Sot la nape*, X/2, Udine 1958, p. 3; Giuseppe Marchetti: *Le chiesette votive del Friuli*, Udine 1972, p. 156; Alberto Rizzi, Novità su Gian Paolo Thanner pittore »popolare« del '500 in Friuli, *Sot la nape*, XXX/3—4, Udine 1978, p. 77; Italo Dreosto: *La chiesa di S. Pelagio in Adornano di Tricesimo*, Udine 1979, p. 24.

p. c. sv. Križa

poslikava prezbiterijske in slavoloka

okoli 1520

sign. in dat. ni

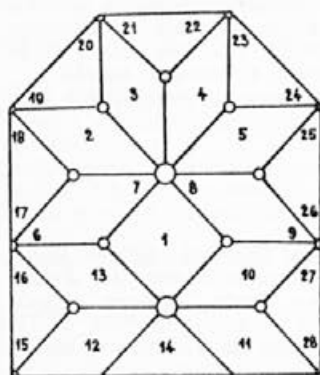
Po potresu leta 1976 so restavratorji Zavoda SRS za varstvo naravne in kulturne dediščine cerkev popravljali. Ob tej akciji so odkrili poznogotsko stensko poslikavo prezbiterijske in slavoloka, ki se je že prej fragmentarno kazala izpod beleža.

Prezbiterij

Obok (1—28)

Opravitni imamo z lepim primerom zvezdnorebraste obočne sheme. Slikarija osrednjega romboidnega polja je popolnoma uničena. V osi tega polja je na zahodni strani manjše trikotno polje; v njem je doprsno upodobljen *angel*, ki moli. Odet je v rumeno prepasano haljo, glavo pa mu obdaja nimb. Ozadje je temnomodro. Osrednji obočni polji obdaja deset deltoidnih. V štirih na vzhodni strani so naslikani celopostavni *angeli*; oblečeni so v dolge prepasane halje, pod katerimi slutimo po eno nogo. Glave jim krasijo siji, v rokah pa drže *Arma Christi*. Ozadje je temnomodro. Nato sledita dve polji s simboli evangelistov. V rumeno haljo oblečeni, doprsno upodobljeni *angel* drži v rokah odprto knjigo, obrnjeno proti gledalcu. Figura z nimbom plava na oblaku. Druga polovica tega polja je uničena. V simetrično nasproti stoječem deltoidu vidimo *orla* in *levo*. Simbol Janeza Evangelista s sijem okoli glave ima pod kremplji zvihran napisni trak, simbol sv. Marka pa pod sprednjo tenco drži proti gledalcu obrnjeno odprto knjigo. Živali sta postavljeni vsaka na svoj oblak. Zahodna štiri deltoidna polja so skoraj popolnoma uničena. Izjema je le eno, kjer vidimo spodnji del *figure* z bogato vezeno draperijo; tu je bil verjetno naslikan eden izmed cerkvenih očetov, ki so krasili ta polja. Ostala nam je še poslikava obočnih kap. Trikotna polja le-teh je slikar razpolovil; v vsakem novem trikotniku je naslikal po eno angelsko glavico.

Obok prezbiterijske

- 1 Uničeno
- 2—5 Angeli z orodji mučenja
- 6 Angel
- 7 Uničeno
- 8 Orel
- 9 Lev
- 10—12 Uničeno
- 13 Fragment draperije
- 14 Angel
- 15—24 Angelske glavice
- 25—27 Uničeno
- 28 Angelska glavica

Lunete (29—30, 34—35)

Prezbiterij je dvopolen; tako imamo nad vsako vzdolžno stranico po dve luneti.

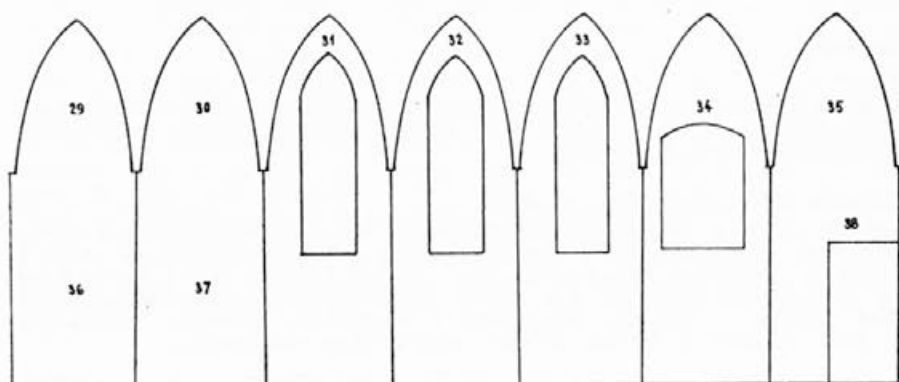
V zahodni luneti severne stene je upodobljen *prizor s križem*. Ohranjen je fragmentarno. Kompozicija je postavljena v krajino z drevesi; na sredi stoji križ, ki se mu z desne približuje množica ljudi. Le-ti pobožno strme v križ, roke pa imajo sklenjene k molitvi.

V vzhodni luneti iste stene je naslikan *neprepoznaven prizor*. Zgoraj je upodobljena figura z vihrajočim napisnim trakom v rokah; pod njo je naslikana nekakšna krona. Prizor je zelo poškodovan. Barvne plasti je ohranjene le malo; preostali del površine pa pokriva pripravljalna risba — sinopia.

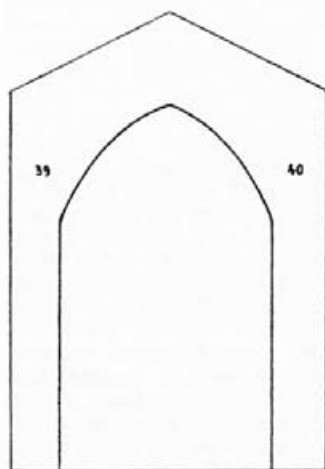
Luneti južne stene sta uničeni. Medtem ko v zahodni ni nobenega ostanka slikarji, je v vzhodni ohranjen manjši fragment. Na njem je naslikan del *slamnate strehe*. Vprašanje je, kaj je predstavljala ta streha. Morda hlevček s Kristusovim rojstvom ali Poklonom kraljev?

Vse lunete so bile enako uokvirjene. Danes je ohranjen le ločni del okvira: vijolično podlago krasi črna patrona v obliki v kvadrat sestavljenega križa.

Stene prezbiterija

Zahodna slavoločna stena

- 29 Prizor s križem in molilci
- 30 Prizor s krono
- 31—32 Angelski glavici
- 33 Uničeno
- 34 Fragment slamnate strehe
- 35 Uničeno
- 36 Sv. Andrej
- 37 Konična noga med klečečima angeloma
- 38 Glava apostola
- 39 Angel
- 40 Marija } Oznanjenje

Trostrani zaključek (31—33)

Vse tri stene predira po eno večje, zgoraj šilasto zaključeno okno. Poslikava njihovega ostenja posnema rožnat kamen z vdelanim pasom mozaika, ki ga predstavlja črna patrona v obliki v kvadrat sestavljenega križa na vijolični osnovi.

Nad okni je le malo prostora. Slikar je te dele sten okrasil z *angelskimi glavicami*. Poslikava nad severovzhodnim oknom je uničena.

Slikarije pod okni niso ohranjene.

Vzdolžni steni (36—38)

Na zahodni polovici severne stene je naslikan *sv. Andrej* s križem. Verjetno je temu svetniku asistiral še kakšen apostol, česar pa zaradi naključvanosti slikarske površine ni moč zagotovo trditi. Na vzhodni polovici tega pasu sta upodobljena dva *klečeča angela*. Obrnjena sta drug proti drugemu; med njima je nekakšen podstavek v obliki konične noge.

Južno steno je verjetno pokrivala galerija apostolov. Steno danes predira okno v vzhodni in vrata v bivšo zakristijo v zahodni poli. Pod oknom najdemo fragmente draperije apostolov, nad vrati pa *glavo apostola*, postavljenega pred polkrožno arkado.

Pritličje obeh vzdolžnih sten prezbiterija pokriva zastor s patroniranim vzorcem.

Slavolok

Lok

Celotno slavoločno odprtino pokriva naslikana imitacija inkrustiranega kamna. Podlaga je rožnata, vanjo pa so vdelani zeleni in rumeni dolgi pasovi in medaljoni prav takih barv.

Zahodna slavoločna stena (39—40)

Celotna stena je bila originalno poslikana. Danes spodaj vidimo le nekaj ostankov, zgoraj pa je fragmentarno ohranjeno *Oznanjenje*. Na severni strani je upodobljen belo oblečen angel, ki hiti k Mariji. Le-ta je naslikana na južni strani, odeta pa je v modro prepasano haljo. Obe figuri, katerih glavi krasita nimba, sta postavljeni v renesančno, steberno arhitekturo. Iz sobe, v kateri je Marija, se skozi odprto okno vidi krajina.

SVINO pri Kobaridu

Sl. 16—18

p. c. sv. Andreja

poslikava prezbiterija in slavoloka

okoli 1520

sign. in dat. ni

Prezbiterij

Obok (1—26)

V osrednjem polju zvezdnorebrastega oboka je dokolensko naslikan *Kristus sodnik*; poudarjen je z rumeno mandorlo z izmeničnimi ravnimi in valovitimi žarki. Oblečen je v zeleno rumeno prepasano haljo in ogrnjen v škrlatni plašč. Glavo mu obdaja nimb s sidrastim križem. Z desnico blagoslavlja, v levi roki pa drži odprto knjigo z napisom v gotici: EGO SUM LUX MUNDI... Osrednje obočno polje obdaja trinajst manjših, in sicer dvanajst deltoidnih in eno trikotno. V šestih poljih so naslikani *angeli muzikantje*. Oblečeni so v dolge prepasane halje in stoje v oblakih; glave jim obdajajo nimbi. Pod draperijo s precej plastično upodobljenimi gubami slutimo pri vsakem angelu nogo, levo ali desno, ki jo ima postavljeno rahlo naprej. Vsak drži svoj inštrument, in sicer tisti trije na južni strani trobente, na severni strani pa ima eden tamburin, drugi lutnjo in tretji liro da braccio. V vzhodnih obočnih poljih so naslikani štirje cerkveni očetje. Belobradi *sv. Ambrož* sedi za mizo, na kateri je odprta knjiga;

odet je v škofovski ornat, v desnici pa drži gosje pero. Glavo mu obdaja nimb. Sv. Gregor v papeškem oblačilu je upodobljen za mizo, s katere se vije zavitek, na katerega piše. Za glavo ima sij. Dolgobradi sv. Hieronim, odet v kardinalsko oblačilo, je postavljen za pisalni pult; na desni pred njim je naslikan lev. Svetnik z nimbom ima na pultu zvitek, popisan z gotskimi črkami. Z desnico piše, levico pa ima dvignjeno. Temnobrađi sv. Avguštín sedi za pisalnim pultom z odprto knjigo. Z rokami gestikulira. Oblečen je v škofovski ornat, glavo mu obdaja sij. Ostalo je še majhno trikotno polje na skrajni zahodni strani oboka. Tu je upodobljena *angelska glavica* z nimbom. S severne, vzhodne in južne strani obdajajo osrednja obočna polja še trikotne obočne kape. V vsaki sta naslikani po dve *glavi kerubov* z avreolami.

Ozadje vseh polj na oboku je enako; figure so naslikane na temnomodrih površinah, obrobljenih z ozkimi belimi trakovi.

Severna stena — zahodna luneta (27)

Slikarija v tem polju predstavlja *Kristusovo rojstvo*. V prvem planu je perspektivično nekoliko šibko naslikana zračna lopa, ki predstavlja hlevček. Pod njo kleči Marija v prepasani halji, ogrnjena v težak plašč. Na glavi s sijem ima belo oglavnico. Roki je sklenila k molitvi, s pogledom pa je zavrta v otroka v pleteni košari. Jezus ima na prsih prekržani roki, glavo pa mu obdaja nimb s sidrastim križem. Za košaro se radovedno ozirata v otroka vol in osel, desno od nje pa kleči sv. Jožef. Tudi ta je ogrnjen v težak plašč; glavo, odeto z avreolo, mu pokriva kožuhovinasto pokrivalo. V levi roki drži svečo, z desno pa varuje plamen. Neravna tla so svetlozelenkasta, iz njih pa poganjajo različne cvetlice in šopi trav. Pred košaro z otrokom je na tla položena popotna cula. V drugem planu je naslikana krajina; levi del je terasast, na desni pa je upodobljeno zeleno pobočje, kjer se pasejo ovce. Nanje pazita dva pastirja, od katerih igra eden na dude; oba sta zavrta v nebo, kjer se jima je iz oblaka prikazal angel z zvihranim trakom in jima oznanja Kristusovo rojstvo.

Prizor obdaja okvir; ločni del je vijolične barve, krasi pa ga črna patrona v obliki sestavljenega križa z zaobljenimi listi. Podobna patrona krasi tudi spodnji, ravni del okvira, katerega podlaga se mavrično preliva v rdeče-belo-rumenih odtenkih. Enake okvire imajo tudi prizori v drugih treh lunetah.

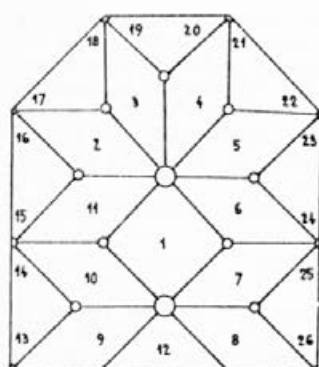
Severna stena — vzhodna luneta (28)

Ozadje figuralne kompozicije *Poklona kraljev* predstavljata dva terasasta hriba, med katerima je vidno temno nebo. V ospredju je na desni strani zračen, perspektivično pravilno naslikan hlevček s kasetiranim ostrejšem. Pred poslopjem sedi na pručki Marija z otrokom v naročju. Mati je oblečena v prepasano haljo, odeta v plašč, glavo z nimbom pa ji pokriva bela oglavnica. Jezus, katerega glavo obdaja sij s sidrastim križem, blagoslavlja z desnico kralja, ki kleči pred njim in ga drži za nožico. Mož je star, z dolgo belo brado in oblečen v kratko tuniko; krono je postavil na tla poleg sebe. Za njim stojita še dva njegova tovariša. Najmlajši kralj s krono na glavi je zavrta v otroka. Oblečen je v kratko vezeno tuniko. Levico ima položeno na prsi v znak spoštovanja, v desni roki pa drži darilo. Desno od njega stoji še tretji kralj; ima temno brado in krono na glavi, oblečen je v dolgo in široko ogrinjalo. Z levico kaže v nebo, v desnici pa ima darilo za otroka. Dar starega kralja ima v rokah sv. Jožef, ki mu krasi glavo nimb. Postavljen je za mater z otrokom. Ogrnjen je v dolg plašč in pokrit s kožuhovinastim pokrivalom. Figuralna kompozicija je postavljena na rahlo valovita zelenkasta tla, iz katerih rastejo različne cvetlice in šopi trav. Poleg pručke z Marijo leži na tleh popotna cula.

Južna stena — vzhodna luneta (32)

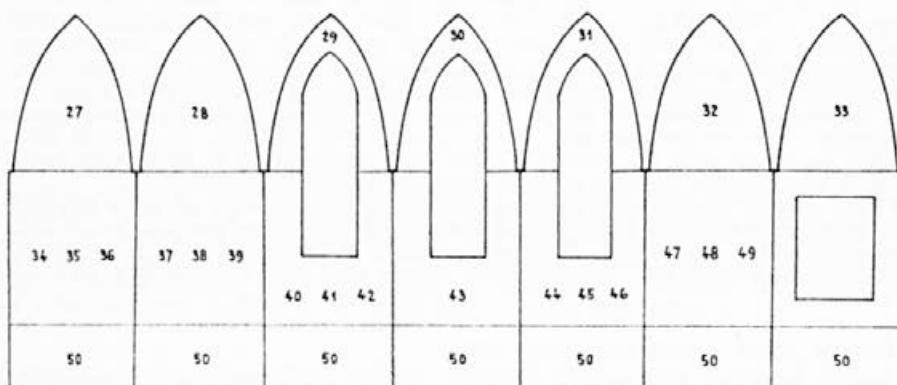
V trikotnem polju je upodobljen prizor *Poklicanja sv. Petra in sv. Andreja*. Na levi strani v ospredju je naslikan čoln z dvema ribičema. Moška, katerih glavi krasita nimba, veslata, v jezero pa imata spuščeno mrežo. Voda je shematično označena z vzporednimi valovnicami, ki segajo tja do tera-

Obok prezbiterijsa

- 1 Kristus sodnik v mandorli
- 2 Sv. Ambrož
- 3 Sv. Gregor
- 4 Sv. Hieronim
- 5 Sv. Avguštin
- 6–11 Angeli muzikantje
- 12 Angelska glavica
- 13–26 Glave kerubov
- 27 Kristusovo rojstvo
- 28 Poklon kraljev
- 29–31 Preroki z napisnimi trakovi
- 32 Poklicanje sv. Petra in sv. Andreja
- 33 Križanje sv. Andreja
- 34–39 Apostoli
- 40–42 Mučence
- 43 Angela z Veronikinim prtom
- 44–46 Mučence
- 47–49 Apostoli
- 50 Zastor

Stene prezbiterijsa

sastih hribov v ozadju. Na desni strani je upodobljen Kristus na ozkem pasu zemlje, s prodrom ob vodi. Z zelenkastih tal rastejo cvetlice in šopi trav. Kristus je odet v škrlatno ogrinjalo, glavo pa mu obdaja nimb s sidrastim križem. Roki ima iztegnjeni v pozi sprejema, saj sta ribiča s čolnom priveslala že do obale. Zgoraj prizor zaključuje temno nebo.

Južna stena — zahodna luneta (33)

Figuralna kompozicija *Križanja sv. Andreja* je zopet postavljena v prvi plan. Razgaljeni svetnik je že skoraj privezan na križ v obliki črke X. Zazrt je v nebo, po katerem mu plava nasproti nimb s sidrastim križem kot zamenjava za navadnega, ki mu že obdaja sivobrado glavo. Dva rablja mu še privezujeta nogi; oni ob Andrejevi levi nogi si pri zategovanju vrvi pomaga še s svojo desno nogo. Obe figuri sta oblečeni v kratki prepasani tuniki; levi rabelj je pokrit s klobukom, desni pa je razoglav. Za križem stojita še dva mladeniča, ki ga podpirata; oblečena sta v kratki ravni tuniki, na glavi pa nosita svetli kapi. Vse štiri figure so realistično naslikane, saj drža teles in izrazi obrazov izražajo težko, a različno delo, ki ga opravljajo. Tla so zopet rahlo valovita, iz njih pa poganja cvetje in šopi trav. V ozadju sta najprej dva zelena, zaobljena griča, s prepadom na levi; za njima pa sta vidna še dva terasasta skalnata hriba. Spodnji rob prizora je poškodovan zaradi kasnejše vžidanega okna.

Vzdolžni steni — srednji pas (34—39, 47—49)

Severna in južna stena prezbitarija sta rezervirani za *galerijo apostolov*. Danes je vidnih še devet od dvanajstih. Razdeljeni so bili v skupine po tri. Ena skupina je uničena s kasneje predrto okensko odprtino. Vsaka skupina posebej je uokvirjena; zgornja stranica je hkrati spodnji del okvira prizora v luneti, spodnja pa je identična zgornji. Pokončne stranice okvira predstavljajo naslikani stebri z bazami; le-ti so postavljeni kot nadaljevanje služnikov, v katere se stekajo rebra z oboka. Figure apostolov stoje na perspektivično šibko naslikanih belo-rdečih šahastih tleh pred polkrožnimi arkadami. Loki arkad, iluzionistično naslikanih za pogled iz osi ladje tik pred prezbitarijem, počivajo na kvadratnih slopih s strogo klasicistično oblikovanimi kapiteli. Arkade posnemajo bel, polnila nad kapiteli pa raznobarven kamen. Apostoli z nimbi so oblečeni v dolge halje in odeti v ogrinjala; v rokah držijo svoje karakteristične attribute.

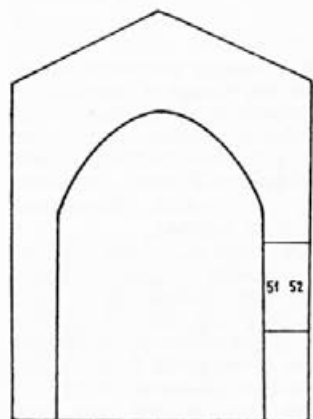
Vzhodni zaključek (29—31, 40—46)

Stranice trostranega zaključka prezbitarija predirajo večja, zgoraj šilasto zaključena okna. Stene zato niso primerne za predstavitev večjih prizorov. Nad vsakim oknom je doprsno upodobljen po en *prerok* z zvihranim napisnim trakom v rokah. Ob okenskih odprtinah so pokončni širši pasovi, poslikani z imitacijo kamna; med okrasnimi žilami najdemo narisane različne žanrske motive, kot so ptič, riba, rak, pes, hruške, kadilnica in človeška glava. Pod severnim in južnim oknom so dopasno naslikane *mučnice*. Svetnice z nimbi imajo krone na glavah; oblečene so v prepasane halje in ogrnjene s plašči. V rokah držijo svoje attribute. Pod vzhodnim oknom držita dva *angela*, zazrta v gledalca, razgrnjen *Veronikin prt*. Za trpečo Kristusovo glavo se vidi stiliziran sidrast križ. Tudi podokenski pas prezbitarijskega zaključka spodaj zaključuje mavrična bordura v rdeče-belo-rumeni barvni s patronskim vzorcem.

Pritličje (50)

Spodnji obod celotnega prezbitarija pokriva naslikan zlatorumen zastor, okrašen s patronskim vzorcem v rdeči barvi.

Zahodna slavoločna stena

51 Sv. Boštjan
52 Sv. Rok

Slavolok

Lok in pilastra

Celotno slavoločno odprtino uokvirja naslikana imitacija inkrustiranega raznobarnega kamna. Opraviti imamo z rožnato podlago, v katero so vdelani zeleni in rumeni pasovi, ki jih prekinjajo medaljoni prav take barve. Ti pasovi naj bi bili rahlo pod nivojem rožnatega kamna, kar nam razkriva dosledno senčenje.

Zahodna slavoločna stena (51—52)

Izpod beleža zahodne slavoločne stene se kažejo fragmenti poslikave, ki izdajajo isto roko kot freske v prezbitteriju. Danes je odkrit le del te dekoracije, in sicer na južni strani, kjer sta upodobljeni figuri sv. Boštjana in sv. Roka.

Literatura

A. Morassi, Antica pittura popolare in Val d'Isonzo, *Le vie d'Italia*, 12/XXIX, 1923, pp. 1335—1342; France Stelè, Slikani svodovi gotskih prezbitterija u Slovenačkoy, *Starinar*, Beograd 1928—1929, p. 80; France Stelè: *Monumenta artis Slovenicae*, I, Ljubljana 1935, pp. 2, 6; Giuseppe Marchetti, Il pittore del coro di Racchiuso, *Quaderni della F. A. C. E.*, I/1, n. 9, jan.—mar. 1956, p. 3; Giuseppe Marchetti, Per un piatto di minestra il bravo Maestro Giampaolo dipingeva, *La Vita Cattolica*, XXXIV, n. 51, 16. dec. 1956, p. 3; Giuseppe Marchetti, Gian Paolo Thanner pittore e intagliatore in Friuli, *Sot la nape*, IX/4, Udine 1957, p. 8; Giuseppe Marchetti, Ancora pitture di Gian Paolo Thanner, *Sot la nape*, X/2, Udine 1958, p. 2; France Stelè: *Umetnost v Primorju*, Ljubljana 1960, pp. 83—84; Sergio Tavano, Affreschi del '400 e del '500 nel Friuli orientale, *Studi Goriziani*, XXXIV, jul.—dec. 1963, p. 149; Ksenija Rozman: *Slovensko slikarstvo od 15. do srede 17. stoletja na Slovenskem. Problem prostora*, doktorska disertacija, Ljubljana 1964, pp. 43, 85 (tipkopis); France Stelè, Slikarstvo v Sloveniji v XVI. in XVII. stoletju, *ZUZ*, n. v., VII, 1965, p. 206; Emilijan Cevc: *Slovenska umetnost*, Ljubljana 1966, p. 75; *ELU*, IV, Zagreb 1966 (v. Svino); *Krajevni leksikon Slovenije*, I, Ljubljana 1968, p. 424; France Stelè: *Slikarstvo v Sloveniji od 12. do srede 16. stoletja*, Ljubljana 1969, p. 113, 148; Luc Menaše: *Evropski umetnostno zgodovinski leksikon*, Ljubljana 1971 (v. Svino); France Stelè *Gotsko stensko slikarstvo*, *Ars Sloveniae*, Ljubljana 1972, p. XXI; Jure Mičuš, Slikarstvo hrvaške skupine v 16. stoletju na Slovenskem, *ZUZ*, n. v., X, 1973, p. 21; Vilma Praprotnik, Ornamentika slikanih okvirov v srednjeveškem stenskem slikarstvu v Sloveniji, *ZUZ*, n. v., X, 1973, p. 45; Alberto Rizzi, Novità su Gian Paolo Thanner pittore »popolare« del '500 in Friuli, *Sot la nape*, XXX/3—4, Udine 1978, p. 77; Italo Dreosto: *La chiesa di S. Pelagio in Adornano di Tricesimo*, Udine 1979, p. 24.

ZUAN PAULO TONNAR

Il clima artistico nel Friuli della prima metà del XVI secolo presenta caratteri discordanti. Mentre da una parte l'arte »alta« raggiungeva talvolta il livello di quella veneziana (Pordenone), dall'altra operava sullo stesso territorio una schiera di piccoli maestri che con la loro produzione andavano incontro alle richieste e aspettative della semplice gente contadina. Quest'ultimi venivano da piccole botteghe locali che dal punto di vista artistico appartenevano ancora al mondo della tradizione tardogotica. Di questo gruppo di artisti »popolari« fa parte anche Zuan Paulo Tonnar.

Il suo nome è conosciuto nella letteratura artistica sotto la forma italiana di *Gian Paolo Thanner*. Fu di origine bavarese: suo padre Leonardo Thanner, pittore e intagliatore, si trasferì sul versante meridionale delle Alpi verso la metà del XV secolo. Il figlio fu nato già in Friuli dove trascorse tutta la vita e lasciò le sue opere. Dalle sue firme si potrebbe forse dedurre che si sentiva friulano: a Magredis e a Laipacco si legge la firma *Zuan Paulo Tonnar*. Così viene scritto il suo nome anche nel presente studio.

Le fonti menzionano Zuan Paulo Tonnar dal 1499 fino al 1535. Nei vari

documenti si trovano indicazioni sulla sua vita e la sua attività artistica. Dopo essersi sposato a Cividale, l'artista si trasferì a Tarcento. Ebbe parecchie commissioni tanto di pitture quanto di sculture in legno; purtroppo è giunta fino a noi solo una parte delle sue numerose opere: tredici ambienti affrescati e un dipinto su tavola. Gli archivi fanno menzione di commissioni per altri dipinti su tavola e lavori d'intaglio dei quali però non è rimasta nessuna traccia.

Nonostante la perdita di una parte delle sue opere, quelle rimaste attestano eloquentemente il valore di Zuan Paulo Tonnar come pittore. Quattro pitture murali recano la firma del pittore (*San Mauro di Premariacco, Magredis, Laipacco, Adorngano*), sei sono anche datate (*Magredis 1509, Racchiuso 1518, Laipacco 1524, Camino di Buttrio 1533, Ramandolo 1534, Adorngano 1535*). Le fonti menzionano un'altro lavoro di Tonnar: nel 1534 il pittore avrebbe dipinto anche il presbiterio della chiesa di *Santa Maria delle Pianelle presso Nimis* che fu completamente trasformata nel XVIII secolo.

In base all'analisi iconografica e formale delle pitture firmate e datate, enumerate qui sopra, si possono attribuire all'artista alcune altre opere, databili tra il 1500 e il 1535, che si trovano tutte tra il Natisone e il Torre (*Ribis* intorno al 1510, *Reana del Rojale 1510-15*, *Primulacco 1525-30*, *Artegna* intorno al 1530) o nei pressi di Caporetto (*Sedlo, Borjana e Svino*, dipinte intorno al 1520).

Tutte queste pitture presentano una spiccata unità stilistica. Nell'iconografia il pittore seguiva i tradizionali schemi tardogotici. Sulla volta del presbiterio sono raffigurati di solito i quattro evangelisti con i loro animali simbolici ovvero i padri della chiesa latina; le pareti sono riservate agli apostoli e alle scene dalla vita di Cristo o dalla leggenda del santo titolare; sopra l'arco trionfale è obbligatoriamente dipinta l'Annunziazione. Tale sistema decorativo ha le sue radici nella pittura murale romanica e raggiunse il suo culmine nelle Alpi orientali nel XV secolo. La formula iconografica fu così popolare tra i pittori e i loro committenti campagnoli che si conservò in Friuli fino alla metà del XVI secolo. Mentre dal punto di vista iconografico il pittore guardava decisamente verso il passato, dal punto di vista formale adottava pure alcune innovazioni della pittura recente. Le sue figure sono robuste, i loro drappaggi cadono in ampie pieghe parallele. Lo spazio è costruito mediante la sovrapposizione di più piani e la gradazione di colori e luci. Il progresso stilistico è percettibile soprattutto nella resa degli effetti spaziali. Dapprima il pittore libera le figure permettendo così ad esse di «respirare», poi comincia ad interessarsi anche agli sfondi. Lo spazio architettonico è reso nel secondo decennio del XVI secolo con una certa abilità; poi il pittore comincia ad affrontare i problemi della prospettiva e riesce a risolverli con un discreto successo. Non lo interessano soltanto gli interni, ma anche l'ambiente naturale. In alcuni affreschi si scorge attraverso la finestra aperta un pezzo di paesaggio, in altri appare dietro il gruppo di figure, poste al primo piano, la dolce campagna friulana. Tonnar ricevette le prime lezioni nella bottega paterna, di netto stampo settentrionale: vivendo e lavorando in Friuli dove — con tutta probabilità — si sentiva a proprio agio, dovette tuttavia adottare anche le qualità peculiari dell'arte meridionale. Prendendo in considerazione solo l'ornamentazione, si possono individuare — persino in caso di un unico monumento — caratteri contrastanti dell'uso di disegni geometrici e vegetabili. Il suo oscillare tra il Nord e il Sud è visibile anche nel contrasto tra i lineamenti realistici, quasi da ritratto, delle figure profane e la tipizzata bellezza degli angioletti.

Alla fine dello studio viene analizzato un gruppo di opere (affreschi e dipinti su tavola), che furono da vari studiosi attribuite alla mano di Tonnar. Secondo l'autrice, la maggior parte di queste pitture non è opera di Tonnar stesso, alcune di esse potrebbero invece esser eseguite dai pittori appartenenti alla cerchia più larga del pittore. I nomi dei suoi collaboratori non ci sono noti. Tra essi si nasconde forse qualcuno dei discendenti di Tonnar che fino all'inizio del XVII secolo vengono più volte menzionati negli archivi come pittori e intagliatori.